

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta

Rozvoj tvořivosti dětí v prostředí lesní mateřské školy

Bakalářská práce

Vypracovala: Martina Šťastná
Vedoucí práce: Ing. Lenka Smržová

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 15. března 2016

Martina Šťastná

Poděkování

Děkuji paní Ing. Lence Smržové za odbornou pomoc, konzultace a výbornou komunikaci při tvorbě mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Nejlepším způsobem, jak v dětech probouzet a podporovat vztah k přírodě, je samotný pobyt venku. Příroda funguje jako vzdělávací prostředí a herna neomezených možností, která přirozeně rozvíjí dětskou tvořivost. Cílem této práce je teoretické seznámení s pojmem tvořivost. Práce se snaží předložit definici tohoto pojmu, zabývá se samotnou podstatou a významem tvořivosti. Konkrétněji představuje tvořivost v předškolním období a vývojové etapy v kontextu tvořivosti a bariéry, které tvořivost ovlivňují. Praktická část této práce nabízí aktivity, které jsou vhodné s dětmi realizovat v přírodě. Činnosti jsou zaměřené přímo i nepřímo na rozvoj dětské tvořivosti.

Klíčová slova: tvořivost, příroda, les, dítě, mateřská škola

ABSTRACT

The best way how to awake and support the relationship to nature in children is to be outdoors. Nature works as a learning environment and a playroom of limitless possibilities that naturally develop children's creativity. The aim of this work is the theoretical introduction to the concept of creativity. The thesis tries to present a definition of this term, deals with the nature and importance of creativity. More specifically, it represents the creativity in preschool age and developmental stage within the context of creativity and barriers that affect creativity. The practical part offers activities that are suitable for children to realize in nature. Activities are aimed directly and indirectly to the development of children's creativity.

Keywords: creativity, nature, forest, child, kindergarten

Obsah

ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 Pojem tvořivost	10
1.2 Podstata a význam tvořivosti	12
1.2.1 Tvůrčí proces	12
1.2.2 Tvůrčí myšlení	13
1.2.3 Tvořivá osobnost	16
1.2.4 Role fantazie v tvořivosti	17
1.2.5 Role motivace v tvořivosti	19
2 TVOŘIVOST V PŘEDŠKOLNÍM OBDOBÍ	20
2.1 Vývojové etapy v kontextu tvořivosti	20
2.2 Bariéry tvořivosti	22
3 DÍTĚ A PŘÍRODA	26
3.1 Příroda jako edukační prostředí	27
4 PRAKTICKÁ ČÁST	30
5 SOUBOR AKTIVIT – „VŠUDE DOBŘE – VENKU NEJLÍP“	32
5.1 Leden	32
5.2 Únor	35
5.3 Březen	39
5.4 Duben	43
5.5 Květen	47
5.6 Červen	51

5.7 Červenec	55
5.8 Srpen	59
5.9 Září	63
5.10 Říjen	67
5.11 Listopad.....	71
5.12 Prosinec.....	74
ZÁVĚR.....	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79

ÚVOD

Pobyt v přírodě je pro rozvoj dětské tvořivosti velmi důležitý. Dítě se nenásilným způsobem dozvídá o všech souvislostech, na vlastní kůži pociťuje změny ročního období a přirozeně získává zkušenosti. V dnešní době roste zájem o lesní mateřské školy, či o environmentální výchovu. Zároveň však žijeme v hektickém prostředí, proto mnoho rodičů nemá čas trávit čas s dětmi v přírodě. Proto si myslím, že je potřeba věnovat velkou pozornost této problematice. Věnují učitelky a učitelé běžných mateřských škol dostatečný čas pobytu venku? Není pobyt v přírodě omezen pouze na procházky či pobyt na školní zahradě? Je příroda všeobecně vnímána jako edukační prostředí? Využívají učitelé přírodniny pro rozvoj dětské tvořivosti? Je pobyt v přírodě součástí řízené činnosti, nebo se odehrává pouze ve třídě?

Cílem mé bakalářské práce bude připravit aktivity, které budou přímo nebo nepřímo rozvíjet dětskou tvořivost. Činnosti budou navrženy tak, aby bylo možno využít co nejvíce přírodních materiálů, ale také hlavně tak, aby mohly být realizované v přírodě.

V teoretické části své práce se budu zabývat pojmem tvořivost. Z různých zdrojů se budu pokoušet předložit ucelenou definici nebo se jí alespoň nějakým způsobem přiblížit. V práci se budu snažit definovat podstatu a samotný význam tvořivosti. Nastolím základy metodiky tvořivého myšlení a dotknu se témat jako fantazie a motivace, která tvořivost úzce ovlivňují. Nedílnou součástí této části bude také rozdělení vývojových etap předškolního dítěte v kontextu tvořivosti. Dále představím bariéry tvořivosti a problémy, které omezují přirozený vývoj tvořivosti nebo volné tvořivé myšlení jako takové. Na konci této části se zaměřím na téma dítě a příroda. Budu se zabývat tím, proč je pobyt v přírodě pro dítě důležitý a jakým způsobem lze k edukačnímu procesu využít prostředí přírody.

Touto problematikou se zabývám proto, že jsem učila nejen v běžné mateřské škole, ale také v lesní školce. Mohu tyto dvě alternativy porovnat a jsem zastáncem názoru, že podstatou života je návrat k přírodě. Aby si děti mohly vážit přírody

a ochraňovat ji, musí se nejdříve stát její součástí. Předškolní věk je ideální dobou na to, abychom jejich vztah k přírodě začali rozvíjet. Podporovat tento vztah můžeme právě i různými aktivitami a co nejdelším pobytem venku. Děti se tak nenásilnou formou dozvídají souvislosti a čerpají informace z běžného života. Pokud opustíme zahradu, zjistíme, že za plotem na nás čekají různá dobrodružství a dětem pak dáme možnost si vše prožít na vlastní kůži.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Pojem tvořivost

„Tvořivost je vnitřní síla člověka, která ho pohání dělat vše co nejlépe a nově, a to nejen pro sebe, ale i pro své okolí a v konečném důsledku pro celé lidstvo. Úsilím každého tvořivého člověka je vytvářet něco nového, prospěšného v oblasti myšlení, vědy, techniky a zlepšování, ale i v oblasti humanizace mezilidských vztahů, v oblasti umění, etiky, řízení, komunikace. „Tvořivá činnost přináší nové, hodnotné a užitečné nápady, myšlenky, výtvary, řešení.“¹

V mnoha knihách, které se zabývají pojmem tvořivosti, můžeme nalézt spoustu definic, které se tento pojem snaží uchopit. Většinou se ale zabírají tím, na co je lepší se v rámci tvořivosti zaměřovat. Zda smysl tvořivosti tkví v tom, že se v její souvislosti zaměříme pouze na konečný cíl, tím tedy na výsledný produkt, anebo jestli smysl není v samotném procesu tvořivého myšlení. Tvořivost je vysvětlována jako proces, kterým jedinec vyjadřuje svou základní podstatu skrze formu takovým způsobem, aby to v něm vyvolalo pocit uspokojení. Tento proces pak může vyústit v produkt, tedy nějaký cíl, který o svém původci něco sděluje ostatním.² Ve své práci se budu snažit vyhnout akademické debatě o tom, zda chápat tvořivost jako proces anebo jako výsledný produkt. Myslím si, že tvořivost je obojím. Pokud dítě myslí tvořivě, jedná se samozřejmě o proces, který se nějakým způsobem projeví. Uchopení výsledného produktu je ale velmi široké. Je důležité, abychom se zaměřili na proces probíhající v nitru dítěte a ne tolik na výsledky. Svou pozornost bychom měli věnovat vnitřnímu citění dětí a podporovat jejich představivost tím, že jim budeme předkládat vhodné hračky i další materiál.

¹ BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 15.

² Tamtéž, s.15.

R. Bean se ve své knize³ zabývá tím, že tvořivost se v odlišných projevech vyskytuje u každého člověka. Právě velmi záleží na tom, jak se tvořivost u dětí podporuje a dále rozvíjí. Aby nehrozilo to, že dojde ke zmaření tvořivých schopností už v samotném jejich zárodku. J. Maňák⁴ ve své publikaci hovoří o tom, že tvořivost je chápána jako sebeaktualizace, která patří k základním potřebám člověka. Tím má na mysli potřeby fyziologické, jako například bezpečnost, láska a úcta. Proto tvořivost chápeme jako výrazný prvek každého jedince, ovšem v různých oblastech a úrovních.

Komplikace přichází také se zkoumáním původu tvořivosti. Autoři tezí se v této otázce také rozcházejí. Někdo se domnívá, že hlavní roli hraje dědičnost, někdo zase, že se jedná o proces ovlivněný prostředím. Jiní spojují tyto dvě myšlenky v jednu a tvrdí, že tvořivost je souborem současného působení obou těchto faktorů.

Dalo by se tedy říci, že tvořivé myšlení nezávisí jen na tom, jaké genetické kódování člověk v sobě má, ale také velmi záleží na tom, jaké zkušenosti během svého života načerpá. Samozřejmě je také důležité, jak s těmito nabitými zkušenostmi a vlohami naloží a zda je dokáže efektivně využít. Myslíme tím, že je pro rozvoj tvořivosti člověka podstatné, v jakém prostředí žije a jak ho ovlivňuje výchova jeho rodičů. Všechny tyto faktory jdou ruku v ruce a tím konstruují tvořivé myšlení dítěte.

„Tvořivost je schopnost poznávat předměty v nových vztazích a originálním způsobem, smysluplně je používat neobvyklým způsobem, vidět nové problémy tam, kde zdánlivě nejsou, odchylovat se od navykých schémat myšlení a nepojímat nic jako pevné a vyvíjet se z norem vyplývající ideje i proti proudu prostředí.“⁵ Problematikou tvořivosti člověka se především zabývali psychologové a vychovatelé přibližně v padesátých letech minulého století. Tato problematika zasahuje do různých odvětví. Napomáhá například při psychologickém vysvětlení poznávacích procesů, které se týkají především paměti a učení, ale také se dotýká problémů týkajících se inteligence. I když tvořivost se běžnými testy pro měření obecné inteligence změřit nedá. Sice záleží

³ BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-035-9.

⁴ MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*, s. 73.

⁵ NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*, s. 107.

na vědomostech, dovednostech, zkušenostech, ale také je nesmírně důležité, aby byl člověk vytrvalý a odpovědný. Tvořivost nám dává různé možnosti, díky ní rozvíjíme svou samostatnost a aktivitu. Díky ní jsme flexibilnější v hledání nových řešení. Ale také se díky tvořivosti můžeme cítit volněji a svobodomyslněji

Podle C. W. Taylora⁶ je tvořivost považována především za schopnost produkovat myšlenky nebo díla, která nějakým způsobem překonávají něco, co bylo do teď považováno za platné. Takovýchto definicí lze najít mnoho, vždy ale ve výsledku jde o to, že s tvořivostí přichází něco nového, originálního.

Průkopník psychologie tvořivosti J. P. Guilford tvrdí také, že tvořivé nadání má každý člověk. Samozřejmě poukazuje na to, že se toto nadání liší mírou a svým konkrétním zaměřením. Tento názor by se dal označit za nosnou linii teorie tvořivosti. Dalo by se tedy říci, že cílem této teorie je zdokonalování a všestranné rozvíjení člověka. *„Je-li každý člověk obdařen určitou mírou tvořivého nadání, předpokládáme, že každý člověk se nějakým způsobem tvořivě projevuje. Pochopitelně různou měrou a v různé kvalitě.“*⁷ Aplikovaná psychologie tvořivosti má tedy za úkol hledat cesty, jak překračovat bariéry bránící rozvoji tvořivosti, zaměřuje se na rozvoj tvůrčí osobnosti a jejího uplatnění ve společnosti. Je potřeba se soustředit na hlavní přístupy ke vnímání tvořivosti.

1.2 Podstata a význam tvořivosti

1.2.1 Tvůrčí proces

Autoři zabývající se touto tematikou přikládají velkou důležitost samotnému procesu, ovšem netvrdí, že zdárným výsledkem tvořivosti je nějaký cíl nebo výsledný produkt. Zkrátka se zaměřují především na samotného člověka, ve kterém se během tvůrčího procesu odehrává interakce vnějších podnětů a vnitřních stavů. Velmi záleží na tom, co během svého tvoření jedinec prožívá. Tvůrčí činnost jako taková by měla být zdrojem radosti a mělo by díky ní docházet k uspokojování určitých potřeb. Díky ní se člověk

⁶ BAKALÁŘ, E., ERAZÍM, P. *Kapitoly z psychologie tvořivosti I.*, s. 26.

⁷ Tamtéž, s. 28.

může posouvat dál a pracovat na svém seberůstu. Proces samotný bývá nejčastěji členěn do základních čtyř fází, které však nemusí mít nezbytně stanovené pořadí.⁸

1. fáze - příprava - jedná se o soubor nabytých zkušeností, vědomostí a vlastností člověka, díky kterému jsme schopni nalézt a formulovat konkrétní problém.
2. fáze - inkubace – v této fázi se problém nachází v latenci. O problému se snažíme přemýšlet, avšak mnohdy k tomu dochází díky aktivitám podvědomým. Jde tedy o fázi, ve které hledáme řešení na následné rozvíjení aktivit.
3. fáze - iluminace - díky této fázi nacházíme konečné řešení (někdy jen částečné). Zahrnujeme do ní jakési osvícení či oslnění, jedná se o výrazný prvek, proto můžeme hovořit, že tato fáze je důležitým kritériem tvořivosti. Nápad neboli řešení problému vystupuje na povrch a dostává se do plného vědomí.
4. fáze - verifikace - svůj nápad se snažíme zhodnotit a vyzkoušet v praxi, ověříme správnost nalezeného řešení, zkouší se i více nápadů.

Platnost tohoto třídění můžeme potvrdit i z vlastních zkušeností. Nejen slavní umělci a vědci prožívají svá utrpení a muka při inkubační fázi při hledání správného řešení. Ten pocit euforie a uvolnění, který přichází se třetí fází je ovšem nenahraditelný, dochází tak k okamžiku, kdy se zrodí řešení.

1.2.2 Tvůrčí myšlení

Jakým jiným způsobem začít podkapitolu o myšlení než známým citátem René Descarta „*Cogito, ergo sum, tj. Myslím, tedy jsem. Není asi potřeba podrobně vysvětlovat tento výrok. Zdůrazňuje myšlení jako prvořadou schopnost člověka. Tato specifická schopnost člověka se však musí rozvíjet, podporovat a to by mělo být cílem výchovného a vzdělávacího procesu. Ne naučit jenom fakta, znalosti, ale naučit tvořivě myslet.*”⁹ Myšlení chápeme jako určitou kombinaci logického a intuitivního přístupu. Intuitivní myšlení tkví v přirozenosti člověka, jedná se o jeho bezprostřední reakce na různé

⁸ Jedná se o čtyřstupňové třídění H. Poincarého, o kterém se hovoří v knize E. Bakaláře a P. Erazíma Tamtéž s. 28.

⁹ KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost = kreativita*, s. 51.

podněty, kdežto logické myšlení je podloženo správným usuzováním. Povětšinou se jedná o funkci blízkou lidské emocionalitě. Toto myšlení umožňuje člověku předvídat harmonii a utvářet tak určitý celek. Intuice tkví v lidském podvědomí. Logické myšlení oproti tomu předešlému druhu se zase zakládá na lidské racionalitě, která se odehrává čistě v lidském vědomí. Je to jakýsi soubor dat, který obsahuje zkušenosti a poznatky. Z těchto dvou aspektů se člověk snaží logicky utvářet celek, který má pro něho logický smysl. Logické myšlení potřebuje to intuitivní proto, aby přinášelo tvůrčí řešení, a naopak musí být intuitivní myšlení doplněné logikou, aby tvořilo základy pro další rozvoj tvořivého myšlení díky procesu správného uvažování.

Tvořivé myšlení se tedy stává předpokladem a základním kamenem tvůrčí práce. Lze ho definovat jako soubor operací pohybujících se v dimenzích obrazotvornosti a představivosti. Myšlení jako takové se v tomto smyslu pojí s fantazií a díky tomu může pak vznikat něco nového. Toto myšlení musí doprovázet vysoká motivovanost, vytrvalost, odpovědnost, schopnost inspirovat se různými podněty. Jedinec díky svým zkušenostem spojuje své nabyté poznatky do konkrétních souvislostí. Tvůrčí myšlení není jen záležitostí vloh, nadání, ale také schopností a jejich citlivého rozvíjení.

M. Königová ve své knize uvádí 4 myšlenkové operace, které jsou podstatou tvořivého myšlení.

1. Poznávání - přijímání různých informací. Jedná se nejen o poznávání smysly a pouze na úrovni samotného jedince, ale také o poznávání skrze poznatky jiných lidí.
2. Paměť - umožňuje ukládání a uchovávání různých informací. A nejen to, díky paměti máme možnost si uložené informace znovu vybavit.
3. Vytváření nových informací - jde o vlastní tvořivé myšlení, které právě využívá obsah paměti k novým poznatkům, které formuje v nové myšlenky.
4. Hodnocení - fáze, kdy dochází k ověření správnosti nebo reálnosti navrhovaného řešení.

Tvořivé myšlení není omezeno mimořádným výsledkem, jedná se o proces, který zahrnuje velké množství specifických vlastností a schopností. Dalo by se říci, že se

velmi podobá obecnému procesu řešení problémů. Rozdíl je v tom, jak již bylo řečeno, ve způsobech hledání a v použití jiných operací, v hledání něčeho tvořivě nového a nekonvenčního.

1.2.2.1 Divergentní a konvergentní myšlení

V této podkapitole se pokusíme o návrat ke třetí fázi dle M. Königové, tedy k fázi, ve které dochází k vlastnímu tvořivému myšlení. Tato problematika je v teorii tvořivosti velmi diskutována. Konvergovat ve svém slova smyslu znamená sbíhat se, sblížovat. Konvergentní myšlení můžeme tedy vnímat jako myšlenkové operace, shromažďování poznatků, které vede k jedinému správnému řešení. Jedná se o myšlení, které můžeme charakterizovat jako logické a deduktivní. Můžeme tento proces demonstrovat na příkladu slovní úlohy v matematice. Jsou nastavená jasná pravidla a podmínky, úloha má jedno logické řešení, které lze najít za použití konvergentního myšlení.

Oproti tomu divergentní myšlení řeší operace, které mají více možných řešení. Jedná se totiž o rozbíhavé myšlení, kdy po zhodnocení všech možností vybereme to správné. I. Lokšová a J. Lokša¹⁰ se ve své knize zabývají právě divergentním myšlením jako synonymem k tvořivému myšlení jako takovému. „ V různých stádiích řešení se uplatňují jak divergentní, tak konvergentní myšlenkové operace. I když jsou tyto styly myšlení odlišné ve své funkci, oba společně vytvářejí jeden typ myšlení a uplatňují se komplexně v dimenzi tvořivého myšlení. Často se zdůrazňuje, že divergentní myšlení reprezentuje spíše klíčový kognitivní oponent nebo korelát tvořivosti, ale nemůže nahradit samotnou tvořivost.“¹¹

Divergentní úkoly a úlohy učí člověka hledat nová řešení. Člověka tyto úkony stimulují k tvořivému myšlení. Tvořivost se stává mostem mezi intuicí a logikou, která spojuje část vědomých stavů a myšlenek s podvědomou částí. Myšlení není tedy čistě kognitivní proces, pokud ho sloučíme s našimi zkušenostmi, přirozeným vnímáním a intuicí, můžeme myšlení využívat daleko celistvěji. Myslet kreativně, tvořivě se tedy

¹⁰ LOKŠOVÁ, I, LOKŠA, J. *Tvořivé vyučování*, s. 27.

¹¹ Tamtéž, s. 27.

můžeme učit a rozvíjet na základě spojení těchto dvou našich částí. Když propojíme tělo, mysl a lidskou duši, může dojít ke správnému posunu.

1.2.3 Tvořivá osobnost

V této kapitole se budeme věnovat problematice vnitřních podmínek pro tvůrčí činnost. Vycházíme tedy z výše zmíněných poznatků, že tvůrčích přístupů a operací používá v různé míře každý člověk. Zkoumání se zaměřuje na otázky tvůrčích schopností a vlastností, na význam inteligence, roli fantazie a motivace. J. P. Guilford podává přehled základních a měřitelných tvůrčích schopností:¹²

Plynulost (fluence) - schopnost pohotově si vybavovat slova nebo pojmy, nebo také schopnost chrlit nápady.

Pružnost (flexibilita) – projevuje se různorodým postojem k řešení úkolů. Díky pružnému používání osvojených informací můžeme spontánně dojít k řešení situace.

Původnost (originalita) - schopnost, kdy na problém nahlížíme nekonvenčním způsobem. Což znamená, že jsme schopni produkovat nové a odlišné myšlenky.

Propracování (elaborace) - uplatnění všech informací a poznatků k tomu, abychom problém řešili nejen v širších souvislostech, ale také se zaměřili na jeho podrobnosti a dotáhli řešení do detailů.

Citlivost (senzitivita) - schopnost vidět konkrétní problém. Citlivě ho prozkoumat a dojít k jeho samotnému jádru.

Redefinice (nová interpretace) - schopnost vidět problém nově, jinak než doposud.

Tvořiví lidé jsou citliví a vnímaví, jejich myšlení je velmi pružné a originální. Nezbytné pro tvůrčí osobnost je schopnost soustředění. Dalo by se říci, že se zcela ponoří do problému, ale zároveň jsou otevřeni podnětům zvenku. Další nedílnou složkou musí také být správná a zdravá motivace. Nápady je třeba pojit s touhou

¹² BAKALÁŘ, E., ERAZÍM, P. *Kapitoly z psychologie tvořivosti I.*, s. 37.

uplatňovat je v samotné praxi. M. Zelina a M. Zelinová¹³ ve své publikaci uvádí prvky charakteristické pro tvůrčí osobnost, ovšem zaměřují se především na tvořivost u dětí.

Zvědavost – dochází k rozvoji poznávacích potřeb, který dítě stimuluje neustálými otázkami typu – proč? Zvědavost jako taková je touha po něčem bádát, ověřovat si své myšlenky v praxi.

Samostatnost – když se dítě podílí na činnostech a je mu dána důvěra, vede jej to aktivitě, která rozvíjí jeho samostatnost. Následně to dítě zdravě motivuje a může tak zodpovídat za své myšlenky a činy.

Odvaha – jedná se o určitou tvrdohlavost při prosazování svých názorů a nápadů. Ale také jde o odvahu, která se týká vyslovení jiného, nového, netradičního názoru, když například ostatní mlčí.

Motivace – tvořivý člověk je vnitřně více motivován vlastními touhami, zájmy a potřebami. Jde o to, aby měli pevnou vůli a tím mohli snadněji zdolávat překážky. Výchova k tvořivosti dětí by měla děti učit jejich vnitřní hodnotě, podporovat jejich sebedůvěru a tím vyvolávat emocionální uspokojení. Nemělo by se opomíjet také na rozvíjení citů, které je velmi důležité.

1.2.4 Role fantazie v tvořivosti

Fantazii chápeme jako určitý děj, jehož výsledkem jsou představy, které člověk zpestřuje o své osobité prvky. Jedná se o představy, které nejsou pouhou reprodukcí dříve vnímané skutečnosti, ale je v nich něco pozměněného nebo nového. Fantazie čerpá ze zásob pamětních představ, které jsou však různě kombinovány, přetvořeny, doplněny, zasazeny do jiného rámce či nových souvislostí. Impulzy k vytváření fantazijních představ pramení převážně z vnitřních zdrojů. Za určitých okolností může být zaměření a obsah fantazií ovlivněn vědomou intencí, často však vznikají spontánně vědomou intencí, přičemž jsou determinovány vzpomínkami, minulými či současnými emocionální stavy a také nadějemi a očekáváními do budoucnosti. Hranice mezi představivostí a fantazií je ovšem velmi tenká, oba psychické procesy i jejich produkty

¹³ ZELINA, M., ZELINOVÁ, M., *Rozvoj tvorivosti dětí a mládeže*, s. 49.

se ustavičně prolínají a vzájemně ovlivňují. Díky fantazii vzniká proces, ve kterém může vznikat něco nového, ovšem není nutnou podmínkou, že výsledný produkt musí být ohodnocený kladně. Tím se má na mysli například fantazírování, nějaké nereálné nebo přímo vylhané tvrzení. Fantazie často bývá také chápána jako úniková reakce, ve které se dá povolit napětí z problému, z cílů, na které ve skutečnosti nedosahujeme.

V procesu tvořivosti se fantazie stává nutnou součástí. Pokud chceme rozvíjet tvořivost, musíme se velmi zaměřit na fantazii. *„Fantazie prostupuje celý život člověka, uplatňuje se v tvůrčím procesu jako jeho hnací síla, avšak tvoří také základní osnovu neplodného snění, které odmítá skutečnost a utíká se do nereálného světa vnitřních prožitků.“*¹⁴ Fantazie tedy zaujímá v procesu tvořivosti neodmyslitelnou a důležitou roli. Nechybí v žádném tvořivém projevu, ba naopak, fantazii můžeme v tvůrčím procesu uplatňovat jako jeho hnací sílu.¹⁵

Fantazii nelze ovšem ztotožňovat se samotným tvůrčím procesem nebo s teorií tvořivosti. Skrývá v sobě však jakýsi nástroj pro vnější i vnitřní změnu. Vztah mezi fantazií a tvůrčím procesem je velmi úzký, fantazijní prvky neustále ovlivňují představivost a podceňují poznávací a tvůrčí aktivitu individua. *„Fantazie se tak v tvůrčím procesu uplatňuje komplikovaným a psychologicky ne ještě dostatečně objasněným způsobem: má-li splnit svoji pozitivní kreativní úlohu, musí prolnout celý tvůrčí proces, všechny jeho etapy. Kreativní jedinec musí umět využít vzedmuté vlny fantazie, řinoucích se nápadů, stavu inspirace a proudu intuice, nechat se jimi nést, ale v určitém okamžiku musí být také schopen zvládnout toto „božské běsnění“, usměrnit a řídit fantazii žádoucím směrem v intencích svých tvůrčích záměrů.“*¹⁶

Rozvíjet fantazii lze zejména prostřednictvím kultivace osobnostních vlastností. Považujeme-li ji za určitý projev osobnosti a tím spojené rozdílné formy fantazijního projevu, které jsou podmíněné individuálními vlastnostmi lidí. Tvůrčí proces jako takový totiž není jen vnější tvorbou, nýbrž i seberealizací nebo sebeutvářením osobnosti. Rozvoj fantazie by měl tvůrčím osobnostem napomoci, aby své fantazijní

¹⁴ HLAVSA, J. *Psychologické problémy výchovy k tvořivosti*, s. 30.

¹⁵ PETROVÁ, A. *Tvořivost v teorii a v praxi*, s. 124.

¹⁶ HLAVSA, J. *Psychologické problémy výchovy k tvořivosti*, s. 36.

prožitky, touhy a ideály mohly uvést do souladu s možností je realizovat a prožít díky tomu pocit naplnění.

1.2.5 Role motivace v tvořivosti

Motivace se stává další nedílnou součástí tvůrčího procesu. Někteří autoři považují za hnací motor tvořivosti lidskou tendenci aktualizovat sama sebe. J. Fišer ve své publikaci předkládá rozdělení motivace.¹⁷

Primární tvořivá motivace – zahrnuje objevené intelektuální sklony člověka, sklon sdělovat vlastní zkušenosti, názory a postoje. Tato motivace směřuje k aktualizaci.

Sekundární tvořivá motivace – má svůj pramen v primární motivaci jako původní zjev zkušeností s procesem tvorby. Patří sem radost z procesu a činnosti, snaha hledat něco nového, snaha hledat něco kvalitního, snaha po uspořádání, zařazení, ale také i ctižádostivost.

Zdroje nebo určité podněty k tvořivé činnosti lze rozdělit do dvou skupin. Tou první jsou zdroje, které jsou vnitřní. Ty spočívají v zákonitostech fungování lidské psychiky. Vnitřní zdroje tvořivé činnosti jsou velmi rozmanité, jsou spojeny, přímo či zprostředkovaně s potřebami, sklony, zájmy či city člověka. Tou další skupinou jsou podmínky nebo impulsy vnější, které jsou obsažené v prostředí, nějaké konkrétní situaci mimo subjekt tvořivé činnosti.

Motivace může vycházet z vidiny výsledku tvůrčí činnosti, který má za úkol uspokojit nějakou potřebu, nebo dokonce může být motivace stimulovaná výsledným hodnocením. „*Konstatuje se, že tvořiví lidé bývají více motivováni problémem. To je vysvětlením skutečnosti, že tvořiví lidé přikládají větší význam práci než vnějším odměnám či sociálnímu uznání.*“¹⁸ Motivace vytváří potřebu vysokého sebehodnocení, uznání okolí, potřeba odlišit se od druhých (získat aureolu výjimečnosti, vysoce tvořiví a úspěšní jedinci jí jsou obklopeni).

¹⁷ FIŠER, J., HOLEŠOVSKÝ, F., *Základní problémy výchovy k tvořivosti*.

¹⁸ BAKALÁŘ, E., ERAZÍM, P. *Kapitoly z psychologie tvořivosti I.*, s. 43.

2 TVOŘIVOST V PŘEDŠKOLNÍM OBDOBÍ

Období mezi třetím a šestým rokem považujeme a nazýváme jako předškolní věk. S touto fází se váže mnoho změn, je to období neustálé aktivity, která vede k poznávání. Dítě má v tomto období potřebu formulovat své vlastní já, stabilizuje svou pozici ve světě, který jej obklopuje. Jedná se o fázi přípravy na společenský život. Dítě je nuceno přijmout normy, které společnost vyžaduje. Ale nedochází v tomto období jen k rozvoji osobnosti, probíhá zde i zdokonalování hrubé a jemné motoriky. Toto období ohraničují dva velké mezníky, tím je na počátku nástup do mateřské školy a uzavírá jej nástup do školy základní.

Představivost dítěte je doplňována fantazií a vznikají tak živé obrazy, jak už bylo výše řečeno. Dítě tyto představy však vnímá jako pravdivé. Fantazijní potenciál je obrovský a právě proto je důležité ho v tomto období využívat. Měli bychom efektivně působit na přirozenou dětskou zvědavost a tím rozvíjet jejich tvořivost a fantazii.

2.1 Vývojové etapy v kontextu tvořivosti¹⁹

Období po narození

Již zde se objevují prvky tvořivosti. Pokud dítěti připravíme správné a věcné prostředí a položíme tím základy jeho dalším konfrontacím se světem, přistrojíme mu tak půdu pro tvůrčí činnost. V rámci adaptace můžeme stimulovat variace chování, provádět různá cvičení na dosahování cílových předmětů a následné ztěžování úkolu s kladením překážek. Ovšem je také potřeba se zaměřit se na to, abychom dítěti ponechávali určitou volnost, v opačném případě by mohlo docházet ke frustracím.

Rané období do 3 let

Důležitým středobodem dětského vnímání v tomto období jsou smysly. Dítě díky nim postupně nabírá své zkušenosti. Dítě se učí především pomocí symbolické hry, do které již zapojuje svou fantazii. Čím více se blíží k 3. roku svého věku, nastupuje námětová

¹⁹ HLAVSA, J. *Psychologické metody výchovy k tvořivosti*.

hra, která umožňuje tvořivý dramatický projev. Díky této aktivitě může dítě vytvářet situace, ve kterých se zdokonaluje v užití řeči, rozvoji motorických dovedností, ale také v sociálním jednání. Tvořivost jako taková, však ještě není dostatečně zralá, proto hovoříme o stadiu prekreativním.

Předškolní období (3-6 let)

V této fázi si dítě začíná budovat své představy na základě svých vlastních smyslových zkušeností. Toto období je pro rozvoj tvořivosti nejpříznivější. J. Hlavsa ve své knize hovoří o kritické etapě, kdy jsou děti ve svých činnostech nápadité, originální a neuvěřitelně vynalézavé. Typickým znakem jejich představivosti je to, že mezery v jejich poznacích jsou vyplňovány osobitým zkreslením světa. Dítě se zlepšuje v sociálních vztazích, díky čemuž je schopno kooperovat, konfrontovat svou činnost s okolím. Dítě si osvojuje v kolektivu svou roli, dokáže respektovat druhého. Díky této konfrontaci s okolním světem, dochází k různým posunům v oblastech flexibility, originality a využívání představivosti a fantazie. Nejčastější hra v tomto věku je hra založená na nápodobě, děti napodobují to, co vidí. Některé věci si však dotvářejí podle svojí vlastní míry představivosti, a tak jsou jejich výsledky velice individuální.

S rozvojem řečových dovedností a tím i nabytých zkušeností se myšlení mění z názorného na pojmové. Na konci předškolního období dítě dokáže vyjadřovat verbálně jednoduché skutečnosti, dokáže pojmenovat příčiny a následky různých dějů. Toto samozřejmě souvisí i s vývojem paměti. Díky ukládáním svých zkušeností si dítě vytváří svou databázi poznatků, které pak dokáže využívat.

Oproti dospělým to děti mají těžší v tom, že mají méně zkušeností. Proto je pro ně složitější zareagovat na různé skutečnosti. Jsou vystavovány situacím, kdy musí své nahromaděné poznatky složitě kombinovat, aby přesáhly své mezery a došly tak ke zdárnému řešení problému.²⁰ V předškolním věku se chápání okolního světa neopírá o společností uznávané pravdy, většinou tyto myšlenky nemají svůj vnitřní logický základ. Toto období je nejvhodnější pro rozvoj tvořivosti a to nejen v oblastech psychologických, ale je potřeba se zaměřit i na vývoj tělesný, kognitivní a emocionální.

²⁰ HAZUKOVÁ, H. *Očekávané výstupy v praxi mateřské školy*, oddíl C2, s. 4.

2.2 Bariéry tvořivosti

Jak již bylo řečeno, rozvíjet dětskou tvořivost je velmi důležité a právě v předškolním věku i velice efektivní. Abychom na tomto rozvoji pracovali správně, musíme si uvědomit, že nám v tom mohou bránit určité skutečnosti. V této podkapitole se tedy zaměříme na bariéry, které je třeba překonat. „*Tvořivost je aktivita vytvářející něco nového, neobvyklého a užitečného. Je to tedy výrazně aktivní činnost. Ale kupodivu, může být i pasivní. Ta spočívá v tom, umět rozpoznat nové, pochopit je a umět se za neobvyklé řešení postavit.*“²¹ M. Königová ve své publikaci předkládá rozdělení bariér.

Vnitřní bariéry

Jedná se o bloky a vnitřní konflikty v nás samých. Tyto bloky většinou podporuje nejistota a velké starosti. Pocit nedostatku času na řešení často vede ke stresům a k neurotizaci. Pokud se zaměříme na práci s dětmi, je potřeba dětem vytvořit takovou atmosféru, ve které se budou cítit v bezpečí. Děti je potřeba podporovat i slovem, poukazovat na konkrétní posuny tak, aby si mohly zdravě věřit. V heterogenní skupině můžou děti nabýt dojmu, že jsou třeba pozadu, než starší děti, může to v nich probouzet nedůvěru v sebe sama. Můžeme k tomuto problému přistoupit efektivním způsobem, poukázat na změnu, kterou si dítě prošlo za rok. Minulý rok ještě pořádně nedrželo tužku, dnes už bravurně zvládá nakreslit lidskou postavu a příští rok už jistě zvládne i něco víc. Motivace nám velmi pomůže probudit v dětech touhu po seberealizaci.

Pro ideální vývoj dětské tvořivosti je třeba odbourat časovou bariéru. Na dítě nemůžeme žádným způsobem vyvíjet časový nátlak. I dospělý tento tlak prožívá velmi negativně a při jeho kreativní práci ho velmi limituje. Třeba studenti, kteří neustále odkládají své práce, si způsobují stavy zděšení, že už úkol nelze stihnout a jakékoli tvůrčí myšlení se zablokuje. Je proto třeba pracovat s určitým předstihem, aby čas nebyl naší největší bariérou. Vadí také rozkouskování činnosti, vše, co ruší klid a soustředění.

²¹ KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost = kreativita*, s. 20.

Musíme brát zřetel také i na celkový fyzický a zdravotní stav dítěte. Samozřejmě, pokud je dítě unavené, má nedostatek spánku nebo i pohybu, není vhodný čas na tvořivé aktivity. K dětem musíme přistupovat individuálně, měli bychom znát jeho konkrétní potřeby. Tvořiví lidé často vyhledávají samotu, dokonce ji pro svou tvorbu i vyhledávají. Touto samotou ale nemáme na mysli úplnou izolaci, zvláště děti potřebují kontakt a zpětnou vazbu. Děti „*potřebují otevřené sociální vztahy, demokratické a láskyplné vedení*“.²²

Velkým vykyřčíníkem ve vývoji tvořivosti může být i pocit odpovědnosti. Dítě nemusí mít dostatečně rozvinutou sebejistotu a může hrozit, že si na nějaký úkol či činnost nebude troufat. Není třeba na dítě klást vysoké nároky, všechno by mělo probíhat přirozeně.

E. Bakalář a P. Erazím se ve své příručce zabývají také emocionálními bariérami, které lze do vnitřních bariér zařadit. Jedná se o poznatky, které by mohly zabránit sdělovat jiným lidem své myšlenky. Bariéry, které by mohly blokovat vlastní seberealizaci.²³

1. Strach udělat chybu, strach z vlastního selhání
2. Nutkavá touha po bezpečí, pořádku
3. Preferování role posuzovat nápady před rolí tvořit nápady
4. Nereagování na výzvy, problémy nevyvolávají zájem
5. Nadměrné nadšení, přílišná motivace na rychlém úspěchu
6. Omezený přístup k oblastem představivosti
7. Nedostatečně ovládání či regulování představivosti
8. Neschopnost odlišit realitu od skutečnosti

²² KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost = kreativita*, s. 21.

²³ BAKALÁŘ, E., ERAZÍM, P. *Kapitoly z psychologie tvořivosti I.*, s. 96.

Vnější bariéry

Nejhlavnější vnější bariérou je právě prostředí, které dítě obklopuje. Například velmi limitují tmavé a malé místnosti, které v dítěti vzbuzují pocit sklíčenosti. Celkově čtyři stěny zabraňují dítěti čistě a tvořivě pracovat. Stěny by neměly být vymalované ostrými barvami, nebo něčím pomalované, co by mohlo odvádět pozornost. Největším nepřítelem tvořivosti však může být i hluk. Pro tvořivou činnost se musíme zbavit všech možných rušivých elementů. Dobře působí pobyt v přírodě, ticho nebo vhodně zvolená hudba.

Jak již bylo řečeno, děti se učí formou hry a především odkoukávají vše ze svého okolí. Primárním faktorem se stává nejužší rodina, tedy především rodiče. Právě neschopnost rodičů hrát si s dětmi shledává R. Bean ve své publikaci jako největší bariérou v rozvoji tvořivosti u dětí. *„Někdy je rodičům zatěžko správně pochopit podstatu dětské hry. Ta totiž nemá tak přesně vymezené cíle jako většina činností dospělých. Hra je však pro děti přesto velmi důležitá a rodiče by ji měli brát vážně. Pomáhá totiž dětem rozvíjet všechny dovednosti, které budou v dospělosti potřebovat. Je to metoda, která je zřejmě odedávna vtisknuta do dětského vědomí a prostřednictvím které se děti učí odpovědnosti a zručnosti v celé řadě oborů lidské činnosti. Rodiče, kteří omezují své děti ve hře, je zároveň vystavují vážnému nebezpečí narušení vývoje.“*²⁴ Zároveň však radí, že bychom se neměli příliš vměšovat do hry dětí, ať už se realizují o samotě nebo ve skupině. Samozřejmě toto neplatí, pokud by se jednalo o zdraví či bezpečnost dítěte. V určitých mezích je ovšem potřeba, aby si dospělý s dítětem hrál, už kvůli prohlubování vzájemných vztahů nebo kvůli zlepšení komunikačních schopností. Hrou s dětmi určitým způsobem uplatňujeme své vlastní tvořivé schopnosti a tím je podceňujeme k jejich tvořivosti. Když děti mohou vidět, jak si dospělý hraje, jak je sám o sobě tvořivý, jak širokou má představivost, nebo jak dokáže dát volný průchod své fantazii, mohou dostat chuť napodobovat, jak je jim to přirozené. Budeme-li si s dětmi hrát, staneme se pro ně důležitým zdrojem inspirace.

R. Bean poukazuje na problém rodičů, kteří jsou zaneprázdnění nebo takovéto hraní vnímají jako něco ponižujícího nebo pod jejich úroveň. Zároveň však kriticky

²⁴ BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*, s. 62.

k dnešní době vyslovuje názor, že ekonomická situace velice ovlivňuje tento trend. Rodiče se domů vracejí unavení z neustálého boje o peníze kvůli snaze uživit rodinu. Proto je velmi důležité, aby alespoň učitelé mateřských škol přistupovali k dětem tak, aby mohlo přibývat mnoho dětí, jejichž tvořivost by dosáhla vyššího stupně dokonalosti.

3 DÍTĚ A PŘÍRODA

Jak již bylo několikrát zmíněno, předškolní období je nejlepším pro rozvíjení dětské kreativity a tvořivosti, ale nejen to. V tomto období si dítě utváří své postoje, které mohou ovlivnit jeho další život. Tyto postoje se vytváří a upevňují i na základě vnějších podnětů. Proto je velmi důležité, aby dítě přicházelo do kontaktu s přírodou. Příroda jako taková v dítěti rozvíjí fantazii, protože nabízí nepřeberné množství prožitků, zážitků a tím i zkušeností. Pobytem v přírodě podpoříme u dětí tělesný, duševní rozvoj, ale také sociální chování. Ukážeme jim vhodný směr, aby mohly najít svou cestu ke zdravému životnímu stylu a tím i k zodpovědnosti za něj.

„Klíčovou roli při vzpomínkovém pronikání do dětského světa hrají intenzivní smyslové vjemy. Pokud dětem neumožníme dostatečný kontakt s přírodou, omezujeme jejich operační pole ve využívání tzv. explorativní hry,²⁵ ve které se dítě chová jako badatel, potřebuje zakoušet realitu dotýkáním, hleděním, nasloucháním a čicháním.“²⁶

Dítě si musí vše prožít na vlastní kůži, vnímat všemi smysly. Střet s přírodou nemůžeme nahradit žádným zprostředkovaným řešením. Dítě jako takové je velice zvědavé, rádo objevuje a zkoumá, proto by jeho životní prostor neměl být limitován pouze zdmi. Dospělý by se měl především stát dobrým průvodcem, měl by ukázat dítěti neomezený prostor plný inspiračních prvků. Nemusíme dítěti předkládat edukační pomůcky různého typu, protože příroda sama je svým způsobem herna, která dítěti může napomoci při rozvoji jemné a hrubé motoriky. Děti díky ní mohou začít dříve chápat souvislosti, různé procesy a děje, které v přírodě probíhají. Na vlastní kůži mohou prožívat změny ročního období, což je pro dítě mnohem lepší zkušenost, než tyto změny prožívat v teple budovy za pomoci obrázků.

²⁵ Explorativní hru chápeme jako výzkumnou, vyhledávání nových informací za účelem hledání smyslu na základě souvislostí.

²⁶ STREJČKOVÁ, E. *Děti, aby byly a žily*, s. 9.

3.1 Příroda jako edukační prostředí

Kontaktem s přírodou v dítěti především podporujeme fantazii. Delší pobyt v přírodě totiž dětem nabízí pestrou paletu různých možností. Příroda se dostává do symbiózy s dětskou fantazií a přírodní materiál se tak může přetvořit v hračku, anebo může posloužit jako podklad pro další hru, nebo následné zkoumání. Je až s podivem, co dítě dokáže v přírodě vymyslet, pokud dostane prostor popustit uzdu své fantazie. Zájem o přírodu můžeme v dítěti probudit nejen rozvojem jeho schopností objevovat a pozorovat krásy přírody, je vhodné se také zaměřit na hry, které mohou rozvíjet konkrétnější témata. Rozvojem jemné motoriky při práci s přírodninami, můžeme dětem ukázat, jak se dají využívat při výtvarných činnostech. Díky těmto aktivitám dochází k budování vztahu a úctě ke všemu živému i neživému. Děti si osvojují tyto postoje a aplikují je do svého dalšího života. Pobytem v přírodě se dítě taky nenásilnou formou učí, jak ke všem rostlinám, ale i zvířatům přistupovat a jak se v přírodě chovat.

Dětem, které se nachází v období předškolního věku, nestačí podávat už hotové informace nebo dětem předávat svou zkušenost pouze vysvětlováním, je potřeba je vést k prožitkovému učení a poznávání. Totiž právě poznatky nebo zkušenosti, které nabyly samy, jsou pro ně nejdůležitější a nejcennější. Tyto zkušenosti se stávají základním kamenem k utváření vztahu k přírodě a tím i následně ke svému okolí. *„Seznamování s přírodou v žádném případě nemůžeme chápat jako obecné, zpravidla pouze verbální předávání informací o přírodě. Měli bychom dítě naučit vnímat přírodu všemi smysly.“²⁷*

Koloběh ročního období je pro děti prvkem, díky kterému mohou sledovat změny, které se v přírodě odehrávají. Mohou si díky němu všimnout vnitřních i vnějších souvislostí, které jdou mnohdy i ruku v ruce. Dítě odhaluje vývojové posloupnosti třeba na růstu květiny ze semínka nebo při pozorování vývoje žáby.

Příroda nám předkládá vzdělávací prostředí, které nás může velmi obohatit také po duševní stránce. Napomáhá vytvářet tradiční i nové hodnoty, které jsou spjaté se současnou situací lidstva. V dětech tak můžeme začít rozvíjet vztah k životnímu

²⁷ KUPKA, J., ČADOVÁ, H. *Úvod do environmentální výchovy v mateřské škole*, s. 29.

prostředí a jeho ochraně. Řada faktorů má vliv na utváření osobního a citlivého vztahu dítěte k přírodě. Primárním faktorem se stává rodina, které má největší vliv na utváření prvotních dětských postojů. Děti si osvojují návyky od svých rodičů, takže pokud rodič s dítětem od útlého věku chodí na vycházky do přírody, dítě už ví, jak se v přírodě chovat a proč ji nepoškozovat. V dnešní době ale nastává problém interiérových dětí, tedy dětí, které většinu času tráví uvnitř. Je to dáno trendem doby, kdy většinou rodiče na své ratolesti nemají čas, a proto je velice nutné, aby tento nedostatek byl alespoň z části dohnán v rámci předškolního vzdělávání. Faktem tedy je, že dnešní děti tráví v přírodě málo času, i když je velice známý fakt, že kontakt s přírodou je klíčovým faktorem jejich vývoje. Téměř nulový pobyt v přírodě má však za následek nižší imunitu dětí, což se může projevit i zhoršeným zdravotním stavem. Děti nemají natolik vyvinutou hrubou motoriku, a proto často nezvládají koordinaci svého těla. Tento fakt může podporovat i nemilé trendy dnešní doby, kterými jsou různé alergie, anebo nadměrná hmotnost, která souvisí s nedostatkem pohybu.

Děti si pobytem v přírodě utvářejí kladný vztah ke všemu živému a neživému a díky tomu se cítí být její součástí, což je dobrým základem k prohlubování tohoto vztahu. Položit základy ekologického myšlení je v tomto věku důležité, protože nabyté návyky pak uplatňujeme po zbytek svého života. Utváření vztahu dítěte k přírodě je základním prvkem environmentální výchovy. Nemáme děti vést pouze k tomu, aby přírodu nerušeně pozorovaly, ale aby své prožitky dokázaly slovně reprodukovat, zpracovat a uchovat v sobě jako svou pozitivní zkušenost.

Vzdělávání pomocí přírody je založeno na objevování a zkoumání, což přirozeně vede k seberozvoji dítěte. Zkušenost dítěte s přírodou může mít významný dopad na vývoj kognitivních funkcí a emoční vnímavosti dítěte. Dítě v přírodě může zakusit celou škálu různých pocitů. Příroda může vyvolat pocit nadšení nebo potěšení, zároveň však také strach z nebezpečí, úzkost nebo nejistotu. Každá osobnost má jiné předpoklady pro vnímání strachu nebo pohodlí. Musíme ke každému jedinci přistupovat velice individuálně, musíme dbát na jeho vlastnosti a vnímání, tak abychom například strach nepodporovali. Z výzkumů ale vychází, že dítě předškolního věku má bariéry strachu posazené nízko. Ještě nemá tolik zkušeností, aby si vytvářelo různé fobie nebo určité

druhy štítění. Proto je potřeba být dítěti vhodným průvodcem, který se může postavit do role ochránitele tak, aby se dítě v přírodě nezradilo. Procitování ale všech těchto emocí dítě učí pojmenovávat své pocity. Dítě pak může lépe formovat své myšlenky a učí se konkrétně vyjadřovat a přiřazovat různé druhy pocitů.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

„Všechny hlavní větve, které má mít, vyhání strom ze svého kmene hned v prvních letech, takže později není třeba nic jiného, než aby rostly. S člověkem je tomu zrovna tak, na začátku záleží všechno, takový význam má dětství. O smysluplnosti či prázdnotě života se rozhoduje na počátku.“

Jan Amos Komenský

V praktické části své bakalářské práce jsem vytvořila soubor aktivit, které rozvíjí dětskou tvořivost. Zároveň lze ale těmito činnostmi podporovat a utvářet vztah dětí k přírodě. Jsem přesvědčena o tom, že pobyt v přírodě je pro děti velmi důležitý. Díky němu v sobě děti přirozeně nachází sami sebe a tím se formuje jejich vlastní osobnost. Děti nabývají zdravého sebevědomí, každým krokem zlepšují svou koordinaci těla. Každým okamžikem mohou nenásilnou formou nasávat informace, které tvoří základy lidského života. Děti si osvojují na vlastní kůži prvky, které provází koloběh života, ale také změny ročního období. Díky pobytu v přírodě také posilují svou imunitu. Myslím si, že v dnešní době stále mnoho učitelů pobyt venku podceňuje. Tím mám především na mysli, že pobyt venku spíše chápeme jako doplňkovou složku dopoledního programu a to bohužel jen tím, že se omezíme na minimální pobyt na školní zahradě. Svou práci se pokusím podat pomocnou ruku učitelům a tím jim nabídnout škálu různých her a aktivit, které mohou s dětmi realizovat mimo oplocení školní zahrady. Budu se snažit dodat jim odvalu, aby vyšli s dětmi ven a začali chápat přírodu jako hernu plnou neomezených možností. Pomůcky, které jsou součástí vytvořených aktivit, jsou založené na přírodninách, minimálně doplněné o jiné předměty.

V mé práci každý měsíc v roce tvoří jiný tematický celek a s ním spojené aktivity, které jsem vždy s dětmi i zrealizovala. Pro jeden každý tematický celek jsem připravila deset různých aktivit, které jsem rozdělila do pěti různých kategorií. Zaměřila jsem se na oblast **sociální** a dbala tím na rozvoj prosociálního chování. V této kategorii jsem především podporovala utváření vzájemných vztahů ve skupině. Snažila jsem se hry

nevytvářet na základě soutěžení, ale tak, aby děti dokázaly pracovat jako tým a tím společně táhnout za jeden provaz. Další kategorií je **výklad/prožitek**, ve které se děti mohou formou hry naučit mnoho konkrétních poznatků o daném tématu. Nedílnou součástí je také zaměření na pohyb. V kategorii **pohybových** aktivit se vždy snažím držet konkrétního tématu. Samozřejmě je velice nutné dbát na bezpečnost dětí, vybrat vhodné místo na realizaci těchto aktivit. V rámci **kreativních** činností využívám materiál povětšinou z přírodnin nebo ho doplňuji o odpadové složky. Ke každému měsíčnímu tématu jsem přidala zábavný pokus, který dětem vždy něco užitečného ukáže.

5 SOUBOR AKTIVIT – „VŠUDE DOBŘE – VENKU NEJLÍP“

5.1 Leden

V měsíci lednu jsou nejhlavnějším tématem naši opeření kamarádi – ptáčci. Protože je zima, musíme našim kamarádům pomáhat tím, že jim budeme plnit krmítka zrním nebo semínky. Naučíme se, čím se ptáci živí, z čeho si staví svá obydlí. Děti se seznámí nejen s ptáky, kteří tady zůstávají, ale i s těmi, kteří odlétají do teplých krajin. Dozvědí se, proč někteří ptáčci migrují a také k čemu ptákům slouží peří a jejich zpěv.

Očekávané výstupy

- Dítě je schopno pracovat ve skupině, uvědomuje si svou důležitou roli v týmu
- Dítě chápe, že musíme být nápomocni ptákům, kteří zůstávají v zimě u nás
- Dítě dokáže vyjádřit svůj vlastní názor, ale také umí vyslechnout názor druhých
- Dítě ví, jak se ptáci stravují
- Dítě dokáže vyjmenovat základní druhy ptáků, kteří žijí na našem území
- Dítě se orientuje v prostoru a pro svůj rozvoj tvořivého myšlení je schopno používat různé druhy přírodnin
- Dítě ví, jak se chovat v přírodě tak, aby nic neničilo, ale aby i ono samo bylo v bezpečí

Sociální

Dones vajíčko do bezpečí

Pomůcky: polévková lžice, vařené vajíčko

Postup: Děti mají za úkol projít dráhu ve smyslu štafety až do cíle. Zastávek je přesně na počet dětí. Na každé zastávce předají lžici s vajíčkem dalšímu, musí velmi opatrně, protože jsou jeden tým a pečují o jedno vajíčko.

Straka zlodějka

Pomůcky: lano, šišky

Postup: Připravíme z lana kruh, do kterého dáme šišky jako vajíčka. Kruh bude představovat větší hnízdo. Straka je známá jako zlodějka, je to špatná vlastnost. Pedagog se stává strakou a děti mají za úkol před strakou vajíčka v hnízdě uchránit. Strace se vždy nějaké to vajíčko ukrást podaří. Cílem hry je děti postupně přivést na myšlenku, že nejlépe hnízdo uchrání, když budou hrát všichni společně, chytanou se za ruce, aby hnízdo uchránily a straka nemohla najít žádnou volnou skulinku ke krádeži.

Ptáčku, pípni

Pomůcky: šátek

Postup: S dětmi vytvoříme kruh, stojíme velmi blízko u sebe. Jednomu z nich zavážeme šátkem oči, zatočí se dokola a u někoho se zastaví a řekne „ptáčku, pípni!“. Oslovené dítě nezkresleným hlasem řekne „Píp, já jsem ptáček sýkorka“. (Může si vybrat jakéhokoliv ptáčka, kterého zná). Dítě se zavázanýma očima podle sluchu pozná, kdo zrovna pípнул a vymění se.

Výklad/prožitek

Ptáček popleta

Pomůcky: ptačí směs (zrníčka, semínka), kelímky

Postup: Aktivita je zaměřená na rozvoj jemné motoriky. Děti mají za úkol pomoci ptáčkům roztřídit semena na větší a na menší, protože ptáci mají různě velké zobáčky

Hmatové pytlíky

Pomůcky: hmatové pytlíky, semínka (vlašské ořechy, buráky, šišky, slunečnice, bukvice,...)

Postup: Hmatem děti poznávají, co v pytlíku je.

Pohybové

Z Čech do Afriky

Postup: Vytvoříme překážkovou dráhu, kterou je třeba překonat, aby se ptáček mohl dostat do teplých krajin. Děti si vyzkouší na vlastní kůži, jak to mají při migraci ptáci těžké. Na tuto aktivitu můžeme vytvořit dráhu na místě, kde je třeba potůček, nebo alespoň louže.

Ptačí ocasy

Pomůcky: krepový papír

Postup: Z krepového papíru nastříháme dlouhé proužky, každé dítě dostane jeden pruh, dá si ho za kalhoty, nebo si ho přiváže kolem pasu, vytvoří si tak ocas jako mají ptáci. Hraje se na honičku, vyhraje ten, komu zůstane poslední ocas. Podle průběhu hry můžeme přidat další kolo, kdy se děti snaží vzít ocas pedagogovi.

Kreativní

Výroba hnízda

Pomůcky: přírodniny

Postup: Každé dítě se pokusí postavit v lese ptačí hnízdečko. Zkusí použít klacíky, lístečky nebo mech dle vlastní fantazie. Po té si ptáčka vyrobíme z papíru a po cestě zpátky ptáčka do hnízda uložíme.

Malování do sněhu

Pomůcky: PET láhve, voda, potravinářské barvivo, nůž

Postup: V láhvích naplněných vodou se rozpustí různé barvy potravinářských barviv. Ve víčkách se nožem udělá dírka, kterou může obarvená voda vytékat. Děti mohou nakreslit do sněhu ptáčky, nebo se alespoň pokusit o namalování peříček.

Pokus

Pomůcky: Plato vajec, ocet, zavařovací sklenice, prkýnko, nůž

Postup: Vajíčka k ptákům neodmyslitelně patří. Při tomto pokusu pořádně prozkoumáme, jak vypadá vajíčko zevnitř. Ukážeme si, jak vypadá bílek a žloutek v syrovém nebo ve vařeném vajíčku. Vařené vajíčko můžeme i ochutnat. Poté můžeme na pár dní ponořit syrové vajíčko do octu a pozorovat, jak se skořápka v octě rozpouští. Tím vznikne gumové vajíčko.

5.2 Únor

V tomto měsíci se děti naučí základní věci, které jsou důležité pro pobyt v přírodě. Ví, proč se v zimě jinak oblékat než v jiných ročních obdobích. Také vědí, jak a kde získat v přírodě teplo, vodu, jídlo, potravu. Dozví se, kdo jsou Eskymáci a kde žijí, ukážeme si na mapě severní a jižní pól. Děti se seznámí se základními informacemi o těchto částech světa, týkajících se nejen území, obyvatel, ale také přírody. Na vlastní kůži si prožijí dobytí severního pólu, na kterém si každý bude moct vztyčit svou vlajku.

Očekávané výstupy

- Dítě si uvědomuje koloběh přírody a změny, které přichází s ročním obdobím
- Dítě má povědomí, jak se vyhnout nebezpečí (je opatrné, obezřetné, ví, kam se v případě potřeby obrátit o pomoc, koho přivolat)
- Dítě ví, co je potřeba k rozdělení ohně a jak se s ohněm zachází
- Dítě poznává, proč je nehygienické snít jíst
- Dítě si upevňuje své prosociální chování
- Dítě si osvojuje základní poznatky o lidském zdraví
- Dítě zlepšuje svou rovnováhu a koordinaci těla
- Dítě dokáže svými slovy popsat vzniklou situaci a dokáže navrhnout, jak problém vyřešit

Sociální

Zranění

Pomůcky: šátek, obvaz

Postup: Jeden z cestovatelů se zranil, je potřeba ho nejdříve ošetřit. Po ošetření úrazu se pokusíme zraněného odnést do bezpečí (předem vyhrazený prostor jako domeček). Děti musí zraněného přenést pomocí stoličky vytvořené z rukou.

Únosce medvěd

Postup: Medvěd (pedagog) spí, cestovatelé mají za úkol projít okolo něho potichu, aby ho nezbudili. Pokud se jim to nepodaří, unese medvěd jednoho z nich do svého brlohu. Děti necháme vymyslet vlastní řešení, jak kamaráda zachránit. Správná motivace – medvěd často spí, počkáme, až usne a pomalu vysvobodíme uneseného. Hra se může několikrát opakovat, dokud nebudou všichni unesení

Výklad/prožitek

Cesta na Severní pól

Pomůcky: vlaječky (papír se jménem připevněný na špejli), křída, hřebíky, kleště, kladívko, papírové rybičky

Postup: Děti absolvují cestu na Severní pól, na které je bude čekat spousta dobrodružství. Motivace začíná stručným příběhem o Amudsenovi a jiných polárnících, kteří se vydali dobýt pól. Na začátku cesty dostane každý polárník svou vlaječku, kterou v cíli zapíchne do vyznačeného prostoru. Po cestě budou polárníci plnit různé úkoly. Cesta bude rozvržena tak, aby byla co nejpestřejší, přeskokování přes potok, pochod houštinou, různé podlézání,...

Úkoly: 1. Chození po krách – pedagog nakreslí křídou na asfalt kulaté kruhy (kry) a děti musí po nich přeskokovat

2. Tažné psy – každý správný polárník by měl mít své tažné psy, děti mají za úkol vymyslet 5 psích jmen a vzpomenout si na nějakou psí rasu

3. Rampouchy - přecházeli jsme ledovou pustinu a pejskům se zarazily do tlapek rampouchy. Děti je musí vytáhnout a pomoci jim. Pedagog natluče do pařezu hřebíky v počtu dětí, děti dostanou kleště a každý si jeden hřebík/rampouch vytáhne.

4. Lov ryb – výpravě došla potrava, děti mají za úkol najít po lese určený počet rybiček vyrobených z papírů.

5. Had – severní pól se blíží, ale poslední úsek je nejnáročnější, musíme si navzájem pomoci, tudíž se všichni chytáme za ruce a vytvoříme hada.

Obstarání potravy

Pomůcky: dřevo, chrástí, sirky, březová kůra, kotlík, voda, brambory, instantní polévka, lopatka, kotlík, škrabky na brambory

Postup: Tato aktivita je zaměřená na přežití v přírodě. Na dlouhé cestě, v zimě, ve sněhu, dostane skupina cestovatelů hlad. Děti mají za úkol najít v lese věci potřebné k rozdělání ohně. (různé větve, chrástí, březová kůra). Aby bylo rozdělání ohně bezpečné je potřeba ještě vytvořit ohniště ohraničené kameny, aby se oheň nemohl šířit dál. Pedagog udělá díru do země a rozdělá oheň. Vytvoří vidlice z větví a zavěsí kotlík s vodou. Děti se pokusí oškrábat brambory, které následně přidají nakrájené do vody, po to se vysype do vody i obsah sáčku. Děti se střídají v míchání polévky, kterou po uvaření mohou sníst.

Pohybové

Eskymácká honička

Postup: Na louce, kde je ještě neporušený sníh pedagog vyšlape několik cestiček, které se budou různě křížit. Některé mohou být i slepé. Hráči se během hry mohou pouze po vyznačené trase. Jeden hráč má babu a snaží se někoho dotknout. Po dotyku mají babu oba a hra tímto lavinovým způsobem pokračuje dále, dokud nezbude poslední hráč – vítěz.

Lov tuleňů

Pomůcky: šišky, sněhové koule

Postup: Na louce jsou připraveny větší sněhové koule, které představují tuleně. (10 až 20) Děti mají za úkol si co nejrychleji společně v lese nasbírat šišky, které budou představovat náboje. Od určené čáry se pokouší postupně ulovit všechny tuleny.

Zimní chodníčky

Pomůcky: 4 dřevěné kulatiny

Postup: Všude kolem nás je mokro, abychom si nenamočili nohy, musíme si utvořit cestičku, po které přejdeme suchou nohou. Každý musí překonat určený úsek dráhy. Na jedné kulatině vždy stojí a druhou si přendává dál po směru dráhy.

Kreativní

Tvorba mapy světa

Pomůcky: velký papír, pytlíky čaje, přírodniny, plastelína

Postup: K výrobě mapy budou mít děti k dispozici namočené pytlíky čaje, kterými otíráním o papír vytvoří různé zajímavé skvrny. Je také zajímavé, když se nějaký pytlík čaje roztrhne, zaschlé kousky čaje vytvářejí na papíru zvláštní shluky. Pro plastičtější dojem mohou děti použít i plastelínu, nebo přírodniny.

Anděl

Pomůcky: přírodniny

Postup: Každé dítě si na louce ve sněhu vytvoří svým tělem anděla. Děti mají za úkol ho různými přírodninami vyzdobit.

Pokus

Pomůcky: 5 sklenic

Postup: Nabereme s dětmi sníh do sklenic z různých míst. (Ze silnice, z lesa, ze střechy, z louky, z auta...) Po té ho přeneseme do tepla a budeme pozorovat, co se se sněhem děje a jaké jsou mezi nimi rozdíly. Tím se nám snadno nabízí vysvětlení, proč nemáme sníh jíst.

Pokus můžeme udělat i naopak. Sklenici s vodou můžeme dát ven a nechat ji do dalšího dne zmrznout.

5.3 Březen

Březen je měsíc, kdy po zimě přichází jaro. Poslední zbytky sněhu a ledu roztávají a příroda se probouzí. Hlavním tématem tohoto období je voda. Děti se dozvídají, k čemu nám slouží na planetě voda, jak je pro nás všechny ohromně důležitá. I naše tělo je z vody tvořeno. Seznámí se s koloběhem vody v přírodě, v jakých skupenstvích se voda vyskytuje. Naučíme se, že je velmi důležité se starat o vodní zdroje, vody si musíme vážit. Zároveň si ale představíme všechny znaky jara, pozorujeme les a louky, jak se po dlouhé zimě, kdy skoro všechno spalo, začínají měnit.

Očekávané výstupy

- Dítě ví, jak moc je voda pro život důležitá, ví také, že se musí dodržovat pitný režim, tedy kolik vody by mělo vypít za den
- Dítě dokáže vyjmenovat a chápe všechna skupenství vody
- Dítě si osvojí základy ekologické výchovy, ví, že odpadky do přírody nepatří
- Dítě dokáže vyjmenovat symboly jara
- Dítě zná základní bylinky rostoucí volně v přírodě
- Dítě si uvědomuje, že za své názory nese zodpovědnost

Sociální

Elektrárna

Postup: Člověk využívá vodu k výrobě elektriky. Stoupneme si do půlkruhu a chytíme se za ruce. Dítě, které je na konci představuje elektrárnu. Při hře se pokusíme mlčet, elektrárna vyšle signál-elektřiku stiskem ruky. Elektrika putuje přes všechny děti až na konec k poslednímu, který drží v ruce baterku a rozsvítí jí. Děti se mohou obměnit, určitě si obě role bude chtít vyzkoušet každý. Díky hře můžeme dětem demonstrovat, jak elektrika putuje do našich domácností a my díky ní můžeme například svítit.

Naše studánka

Pomůcky: lopata, krumpáč, igelit, přírodniny, voda

Postup: Pedagog vykope na příhodném místě v lese do země díru, vystele ji igelitem, který zahází písečkem. Igelit upevní po stranách tak, aby šla do díry nalít voda a nevsákla se. Pak děti mohou studánku společně vyzdobit. Mohou ji obložit kamínky, mechy, ozdobit trávou. Ideálně můžeme donést i nějaké obložky nebo rákos. Ke studánce se můžeme vracet, různě ji opravovat nebo vylepšovat.

Výklad/prožitek

Jak chutná voda

Pomůcky: voda, sůl, cukr, bylinky, čaj, šťávy, odměrka

Postup: Máme připravené kelímky s obyčejnou vodou, ale taky různě ochucenou. Vodu můžeme osolit, osladit, uvařit čaj ovocný i bylinkový, naředit různé ovocné šťávy. Děti vzorky ochutnávají a hádají, jakou příchuť daný vzorek má. Poté pedagog dětem může ukázat, kolik je litr vody. Kolik by správně měl vypít dospělý člověk za den (1,5 l-2 l) a kolik by měly vypít děti (800 ml). S dětmi si můžeme povídat o tom, jestli se pije více v zimě, nebo v létě a co je nejlepší pít.

Čištění potoku

Pomůcky: igelitové pytle na odpadky

Postup: Procházkou okolo potoku zjistíme, že je zanesený větvemi, starou trávou a listím. Měli bychom mu pomoci, aby voda mohla snadno protékat. Při čištění potoku ale můžeme narazit i na odpadky, které je třeba odstranit, a tak je dáváme do pytle, který odneseme tam, kam odpadky patří.

Po vyčištění potoku můžeme vybrat úsek, kde by se nejlépe pořádaly lodičkové závody. Poté si každý může zkusit pustit svou lodičku, kterou si složil z papíru.

Lov se sítkou

Pomůcky: Sítko (nebo čeříte), kuchyňské sítko

Postup: Zkusíme na břehu, kam už svítí sluníčko, sítem zalovit. Obsah ze síta dáme do misky a můžeme pozorovat, co jsme vylovili. Můžeme několikrát zopakovat, každý si může zalovit sám.

Pohybové

Bahenní nestvůra

Postup: Vytvoříme dvě linie z větví, mezi kterými se nachází bažina. Tak se říká nějakému místu, kde je hodně bahna a vody. Možná že tam žije nějaká nestvůra. Poradíme se s dětmi, jak by šlo takovou bažinu překonat. Možná přeskočit, převálet se přes ni jako sud, přejít pozpátku nebo po špičkách, nebo po nějakých kůrách. Děti jedno po druhém přecházejí bažinu a musí být co nejtišeji, aby neprobudily bahenní nestvůru.

Poté můžeme vybrat někoho, kdo představuje bahenní nestvůru. Děti přecházejí bažinu a čas od času se nestvůra probudí a chytá děti, které se zrovna v bažině vyskytují.

Jarní naučná stezka

Pomůcky: nařezaná lať na malá dřívka, na kterých jsou namalované obrázky se symboly jara (pampeliška, sluníčko, studánka, ptáček, jahoda, sněženka, dešťová kapka, ještěrka apod.)

Postup: Dřívka rozneseme po trase v rozestupech za sebou, pedagog vypouští děti po sobě, ty kolem dřívek procházejí a snaží se zapamatovat co nejvíce symbolů. Na konci děti vyjmenovávají to, co viděly na jednotlivých obrázcích. Poté se děti s pedagogy baví o jednotlivých obrázcích a vymýšlejí se další symboly jara.

Kreativní

Kouzelné kamínky

Pomůcky: kamínky, oblázky

Postup: V potoce nebo u rybníka si nasbíráme kamínky. Poté si každý vybere jeden kamínek a vymyslí si k němu příběh. Jak by se mohl jmenovat, atd... Až si vyslechneme všechny příběhy, dáme je do jedné krabičky, se kterou pořádně zatřeseeme. Vysypeme je na zem, některé kamínky zůstaly u sebe, jiný odskočil dál. S dětmi pokračujeme dál v tvorbě příběhů.

Jarní vaření

Pomůcky: misky, přírodniny

Postup: Ideální místo pro tuto hru je někde na hranici louky a lesa. Děti se rozdělí do skupin po dvou či po třech a každá skupina vaří svoji jarní pochoutku. Pedagog jim musí vysvětlit, že na jaře vyrůstají různé bylinky, z nichž se dá uvařit chutný čaj nebo lektvar. Každá skupina dostane misku. Potom pedagog s dětmi obchází jejich „výtvoř“, děti všem předvedou, co uvařily, jak se to jmenuje a jaké tam daly přísady. Můžeme si pak udělat přehlídku jídel. Ke každému jídlu může pedagog připojit nálepku s názvem jídla a jeho složením. Potom se s dětmi baví o některých jarních bylinkách, z nichž je možné udělat dobrý čaj – z podbělu, jitrocele, kopřivy apod.

Pokus

Pomůcky: šišky, sklenice, voda

Postup: Za úkol máme v lese najít buď borovicovou, nebo modřínovou šišku. Než jsme začali s pokusem, šišku jsme společně prozkoumali. Zjistili jsme, že uvnitř šišky jsou semínka. Některá jsme vyklepali na papír k podrobnějšímu "zkoumání". Pokud dáme rozevřenou šišku do sklenice s vodou, za nějaký čas se začne zavírat (cca 30 min až hodina). A pokud naopak dáme zavřenou šišku k teplu, otevře se. Vysvětlíme dětem, proč se šiška zavírá. Když je zavřená, chrání tak semínka uvnitř. Šiška má pletiva, která reagují na vlhkost. Pokud je tedy šiška zelená, s ještě nezralými semeny, je stále vyživována stromem a tedy vlhká. Jakmile ale semena dozrají, strom šišku přestane vyživovat a ona usychá. Na to právě zareagují její pletiva a šiška se otevírá, semena teprve nyní mohou ven. Pletiva zůstávají v šišce stále. Proto reaguje na vlhkost.

5.4 Duben

V tomto měsíci budou hlavními tématy recyklace a ochrana planety Země. Předáme dětem pocit, který v nich vzbudí touhu přírodu chránit a vážít si jí. Uvědomí si, jak moc je důležité neznečišťovat životní prostředí. Dětem předáme informace o tom, proč je také důležité třídít odpad a co se s tříděním odpadu děje. Poznají dobré a špatné lidské vlastnosti. Děti se formou různých aktivit seznámí s tím, jak se mohou chovat k planetě šetrně a jak mohou zabránit jejímu ohrožení. Dozvědí se také základní informace o planetě Zemi a Sluneční soustavě. A protože je duben měsícem, kdy se příroda stále probouzí a jaro je obdobím rození mláďat, naučí se děti, jaká mláďata se rodí na farmách a v lese a komu se narodí.

Očekávané výstupy

- Dítě má povědomí o významu životního prostředí (přírod i společnosti) pro člověka
- Dítě si uvědomuje, že způsobem, jakým se dítě i ostatní v jeho okolí chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí
- Dítě pomáhá pečovat o okolní životní prostředí

- Dítě ví, že musíme dbát na pořádek a čistotu
- Dítě ví, proč je důležité třídit odpad
- Dítě umí nakládat vhodným způsobem s odpady (ví, co do jakého kontejneru patří)
- Dítě pomáhá pečovat o okolní životní prostředí
- Dítě má osvojené základní poznatky o sluneční soustavě

Sociální

Na kompost

Postup: Dětem vysvětlíme, co je to kompost. (vrstvení bioodpadu na sebe). Poté následuje hra, jeden z pedagogů se jde schovat, lehne si na zem. Druhý pedagog čeká s dětmi a po chvíli děti vypustí, aby našli skrytého pedagoga. Pokud ho někdo najde, lehne si k němu nebo na něj (jako na kompostu, kde se odpady také vrství). Budou potichu, aby neprozradily, kde se skrývají a čekají, až je najdou další děti a přidají se k nim. Pedagog musí dbát na bezpečné „zalehnutí“.

Třídíme odpad

Pomůcky: PET lahev, igelit, polystyrén, karton, časopis, sklenička, barevné papíry

Postup: Určíme místa, která budou barevně rozdělena jako kontejnery (zelená, žlutá, modrá). Děti mají za úkol roztřídit společně všechny odpadky do správných kontejnerů. Mohou se společně radit.

Výklad/prožitek

Poznáváme odpadky

Pomůcky: gumové rukavice, pytel, lano, alobal, lžice, víčko od jogurtu, sklenice, časopis, noviny, banánová slupka, ohryzek, PET láhev

Postup: Nejdříve s dětmi procházíme lesem a hledáme vše, co do lesa nepatří. Kdokoli najde něco takového, zavolá pedagoga a ten to v rukavicích dá do pytle.

Na volném prostranství vytvoříme z lana velký kruh, do kterého připravíme různé druhy odpadků, které je třeba roztřídit. Děti stojí uvnitř kruhu a na zvolání „najdi hliník“ vyběhnou a stoupnou si k odpadku, o kterém si myslí, že je hliník. Pokračujeme dále se všemi odpadky (najdi sklo, plast, kov, papír, bioodpad...).

Sluneční soustava

Postup: ukážeme na obrázku dětem, jak vypadá sluneční soustava a zahrajeme si na ni. Důležité je, aby věděly, jaké postavení má Země. Jedno dítě bude představovat Měsíc, který bude obíhat kolem Země vždy čelem, protože my vidíme vždy jen jednu stranu Měsíce. Další dvě děti se chytanou za ruce a představují planetu Zemi, ostatní se chytanou za ruce a znázorňují slunce. Země obíhá kolem Slunce a Měsíc kolem Země.

Špinavý vzduch

Pomůcky: sirky, látka, plast

Postup: Ukážeme si, proč se nemají v kamnech pálit staré pneumatiky, plastové láhve a odpadky. Protože bychom tak znečišťovali vzduch a špatně by se nám dýchalo. Někde na louce nebo na cestě, zkrátka na bezpečném místě zkusíme zapálit kousek plastu nebo látky. Děti tak okusí, zda předvedený vzorek voní nebo zapáchá.

Pohybové

Najdi své rodiče

Pomůcky: kartičky se zvířaty

Postup: Nejdříve děti necháme vylosovat obrázek, na kterém se dozví, jaká bude jejich role. První kolo hry hrajeme na téma Domácí zvířata. Na kartičkách je vždy vyobrazen jeden z partnerů/ dvojice, které mezi sebou mají vztah. (kůň-hříbě, koza-kůzle, slepice-kuře, ovce-jehně, pes-štěně, kočka-kotě, kráva-tele...). Zvířátka chodí po určeném prostoru za zvuku bubínku, zrychlují pohyb podle rytmu. Když hudba přestane hrát,

všichni si hledají druhého do dvojice. Hra končí, až když má každý svou dvojici. Druhé kolo spočívá v tom, že zvířata obměníme za zvířata lesní. (Srnka-srnče, bachyně-sele, medvěd-medvídě)

Hřiště ano/ne

Pomůcky: větve

Postup: S pomocí dětí vytvoříme dělicí čáru hřiště z větví. Jedna strana bude představovat ANO a druhé NE. Pedagog stojí na čáře a dává dětem otázky, ty přebíhají podle odpovědi na danou část hřiště.

Otázky: Poskytuje nám ovce vejce? Rodí králice živá mláďata? Má slepice ocas? Dává nám prase mléko? Má kráva peří? Má prase ocas? Má kohout zobák? Snáší kohout vajíčka? Rodí kočka štěňátka? Má kachna blány? Má husa dvě nohy? Můžeme na farmě chovat holuby?

Kreativní

Výroba plavidla z PET-lahví

Pomůcky: PET lahve, víčka, plastové krabičky, izolepa, provázek

Postup: Z plastových výrobků vytvoříme plavidla, která děti pustí na vodu na rybníce. Musíme ale plavidlo pouštět na provázku, dětem vysvětlíme, že by nebylo správné plavidlo na rybníce nechat.

Vůně přírody

Pomůcky: kelímky, přírodniny, hmoždíř

Postup: Každé dítě dostane svůj kelímek, do kterého může nasbírat vše, co mu v lese nejvíce voní. Připraví si svou vlastní lesní voňavku. K dispozici dětem dáme i hmoždíř, aby všechny nasbírané vůně mohly spojit dohromady. Poté si v komunikačním kruhu vůně vyměníme a řekneme si, co všechno jsme do nich přidali.

Pokus

Pomůcky: klacky, sklo, plast, kov, papír, igelit, chleba, banánová slupka, ohryzek, zbytek jogurtu

Postup: vytvoříme z klacků na louce rámečky a do každého umístíme nějaký z předmětů. Budeme dlouhodobě pozorovat, co dělá čas s jednotlivými předměty, jak a jestli se rozkládají. Děti se podle tohoto pokusu naučí, jak který materiál podléhá zkáze a jakou hrozbou jsou pro přírodu.

5.5 Květen

Celým měsícem nás budou doprovázet malí kamarádi, kteří žijí nejen v lese, ale také třeba na louce. Děti si osvojí spoustu informací ze života včel, mravenců, různých broučků, motýlků a pavouků. Každé stvoření má na světě svou důležitou roli, i když je třeba hodně malinké. Děti si uvědomí, že tyto malé kamarády musíme chránit, protože jsou velmi důležití pro rovnováhu v ekosystému. Také se děti dozví, čím jsou tato zvířátka užitečná. Poznají základní druhy a umějí je od sebe odlišovat. Na vlastní kůži pocítí, jak úzce spolu například včeličky a mravenci musí spolupracovat, aby mohli přežít. Díky tomu si mohou děti uvědomit, jak je důležité si navzájem pomáhat.

Očekávané výstupy

- Dítě zná základní druhy hmyzu
- Dítě ví, čím jsou nám i květinám včely prospěšné
- Dítě vnímá, že příroda má svůj řád, je rozmanitá, pozoruhodná, nekonečně pestrá a různorodá
- Dítě vnímá a rozlišuje pomocí všech svých smyslů
- Dítě dokáže vyjmenovat své smysly a jejich čidla
- Dítě má zájem o nové informace
- Dítě je schopno využívat své zkušenosti z učení

Sociální

Včelky létavky

Pomůcky: injekce, dvě misky, balonky v počtu dětí

Postup: Včeličky mají spoustu práce a stojí je mnoho sil sbírání pylu na výrobu medu. Zahrajeme si na včeličky, abychom zjistili, jak moc musí být pilné. Všichni budeme spolupracovat v týmu, budeme sbírat pyl a nosit ho do jednoho úlu. Včelky létají nad rozkvetlou loukou a sbírají z květů pyl, který na nalepený na nožičkách přenášejí do úlu. Děti budou mít za úkol donést balonek umístěný mezi kolena do cíle. Další disciplínou, kdy si ověříme, že jsme také tak šikovní jako včely, je nošení medové lektvaru z mísy do mísy. Z jedné misky injekcí nabíráme a přenášíme do druhé misky. Všechny děti vytvoří živý řetěz, kdy jeden injekci naplní a podá druhému, ten zase třetímu až k poslednímu, který ji vypustí do misky v cíli. A takhle to pokračuje až do doby, kdy je miska v cíli naplněna až po rysku.

Hra na kukly

Pomůcky: toaletní papír

Postup: Dětem vysvětlíme, jakými fázemi musí motýl projít, aby se vůbec stal motýlem. (housenka, kukla, motýl). Děti utvoří skupinky po třech, dva obmotávají třetího (housenku) toaletním papírem, aby z něj udělali kuklu. Z kukly se potom vyklube motýl.

Posílání klubíčka

Pomůcky: klubíčko vlny

Postup: Utvoříme kruh, posadíme se na zem a zkusíme si vytvořit svou vlastní pavučinu. Každý z nás má důležitou roli, nesmí svůj kus provázku za žádnou cenu pustit, protože by tak poničil celou pavučinu a práci všech, a tak na každém z nás velmi záleží. Posíláme si klubko vlny, nejlépe kamarádům, kteří sedí naproti nám. Až se nám bude zdát pavučina dostatečně propletená, můžeme se zkusit zvednout a dále s ní pracovat. Například různě zvedat, naklánět anebo točit.

Výklad/prožitek

Jak mravenci poznají své mraveniště

Pomůcky: Malé papírové pytlíky, bylinky

Postup: pedagog se nejdříve dětí zeptá, co by dělaly, kdyby se náhodou ztratily své mamince třeba ve městě, zda by uměly oslovit dospělého a říci mu, jak se jmenují a kde bydlí. Každé dítě se snaží říct jméno a bydliště, starší i adresu. Potom dětem vysvětlí, jak je to s mravenci: ti se řídí hlavně čichem. Mravenci z každého mraveniště voní jinak a my si zkusíme, zda budeme šikovní jako oni. Určíme místa, kde budou mraveniště, přivážeme pytlíček pokaždé s jinou bylinkou (např. mátu, meduňku, nebo petržel). Jedné půlce skupiny dáme do pytlíčků mátu a druhé další použitou bylinku. Mravenci si nejdříve přičichnou ke svým pytlíčkům, aby se naučili svou vůni, a hledají podle vůně své kamarády. Očichávají i pytlíky v mraveništích a poznávají, do kterého mraveniště patří.

Prozkoumání pavučiny

Pomůcky: peříčko, lano (nebo i tenčí provázek)

Postup: děti se pokusí najít nějakou pavučinu, pak se ji pokusíme jemně peříčkem pošmrat a počkáme, jestli svou pavučinu přijde pavouček zkontrolovat. Potom mezi stromy učitel připraví velkou pavučinu z lana a děti si zahrají na mouchy, budou prolítávat pavučinou, ale nesmějí se dotknout lana, aby velkého pavouka nevzbudily.

Pohybové

Dobrodružná cesta

Pomůcky: přírodniny

Postup: Mravenci se pohybují kolem mraveniště, když ho opravují, přistavují, nosí různý materiál a hledají v okolí mraveniště potravu. Cestou zpět na ně mnohdy čekají různé překážky, které musejí překonat, aby se dostali zpět do mraveniště. Zkusíme si na ně zahrát a pokusíme zdat podobné překážky. V lese učitel připraví překážkovou

dráhu, na jejímž konci je mraveniště. Děti-mravenci zdolávají překážky: plížení, chůze po úzkém prkně (umístěném na zemi), slalom mezi stromy, chůze pozadu...

Mravenčí cestičky

Pomůcky: mraveniště, klacíky

Postup: Nejdříve všichni pozorujeme mraveniště a jeho blízké okolí. Zjistíme, že mravenci k mraveništi většinou chodí po stejných cestičkách, jakoby měli svoje chodníčky nebo silnice. Z klacíků nebo menších větviček zkusíme postavit podobnou spleť cestiček, které se různě kříží. Potom se všichni pokusíme přenést náklad (třeba šišky, nebo další větve) pouze po cestičkách. Musíme dávat pozor, abychom se s ostatními mravenci nesrazili.

Kreativní

Housenčí hostina

Pomůcky: čerstvé listy, 1 hrnek krystalické sody, 4 hrnky vody, starý zubní kartáček / tupý štětec, čtvrtky, hrnec

Postup: S dětmi nasbíráme listy. Potom si budeme povídat o housenkách, které se listy většinou živí. Ukážeme si, co z takových listů zbude, když se do nich housenky pustí. Dáme do vody (4 hrnky) 1 hrnek krystalické sody a přidáme pár čerstvých listů, a vaříme asi 45 min. Potom si děti mohou starým zubním kartáčkem nebo štětcem, pokusit dostat dužinu pryč tak, aby zbyla jen žilnatina. Nakonec po uschnutí nalepíme na čtvrtku čerstvý list i skeletovaný list.

Výroba mraveniště

Pomůcky: čtvrtky, lepidlo, jehličí, přírodniny

Postup: Nejprve si děti potrou střed čtvrtky lepidlem, na něj nasypou jehličí a přitisknou. Pastelkami dokreslí okolí mraveniště - každý tak, jak si ho představuje (mravence, stromy, rostliny, trávu, lesní zvířata, slunce).

Pokus

Pomůcky: cukr, citron, jablko, mrkev, chleba, brambora, kapesník

Postup: V blízkosti mraveniště umístíme různé potraviny a další dny pozorujeme, co mravencům chutná více nebo méně. Do mraveniště položíme kapesník, mravenci reagují tak, že do něho vpouští obrannou látku (kyselina mravenčí). Po vyjmutí kapesníku látka voní a má i zdravotní účinky (proti rýmě, uvolnění dýchacích cest).

5.6 Červen

V tomto měsíci budeme poznávat louku a les ještě blíže. Budeme čerpat ze všech našich smyslů. Aktivním nasloucháním lesu budeme zkoumat, kdo je v něm s námi podle zvuků. Budeme bedlivě sledovat každý zapomenutý koutek, aby nám neunikla ani malá myška. Sběrem léčivých bylin se nejen naučíme další druhy rostlin, ale také poškádlíme a vůní pohládíme naše nosy a náš jazyk také nezůstane ušetřen. Mnoho droboučkových obyvatel lesa nebo louky nám projde pod rukama. Opatrně a něžně si je osaháme, seznámíme se a vrátíme zpět na místo. Nezapomeneme na důležitou práci myslivců a pokusíme se také přiložit ruce k dílu. A aby toho nebylo málo, vžijeme se do rolí indiánů, abychom se naučili, jak žili, co lovili a kde bydleli.

Očekávané výstupy

- Dítě má povědomí o jiných kulturách, které se na Zemi vyskytují
- Dítě si ukotvuje pozici v mezilidských vztazích, ví, jak se mají chovat kamarádi a jak moc je důvěra důležitá
- Dítě zná základní poznatky o drobných živočiších, kteří v přírodě žijí
- Dítě ví, čím je nám prospěšná žížala
- Dítě ví, jak zacházet s bylinkami při jejich sušení
- Dítě ví, jakou úlohu mají myslivci, čím a jak pomáhají zvířatům
- Dítě chápe, co rostlina potřebuje k tomu, aby rostla

Sociální

Věříme si

Pomůcky: šátek

Postup: Děti utvoří dvojice, jeden z nich má šátkem zavázané oči. Musí společně projít určený úsek v lese, ten, kdo vidí, naviguje druhého. Na cestě zpátky se role prohodí. Touto aktivitou se prohlubuje důvěra mezi kamarády.

Uděláme hráz

Pomůcky: kameny

Postup: Za vzájemné spolupráce se pokusíme přehradit potůček. Vyndáme ze dna kameny a připravíme si je na břeh. Z celého okolí nanosíme kameny na jednu velkou kopci. Na výstavbu hráze budeme potřebovat velké množství kamenů. Potom kameny skládáme na sebe a vedle sebe tak, aby přehradily potok a vytvořily hráz. Nad hrází se bude zadržovat voda. Za hezkého počasí si můžeme zout boty a vyzkoušet, jaká je tam hloubka.

Výklad/prožitek

Objevujeme život pod kameny

Postup: Na louce a kolem cesty zdviháme kameny. Odkrýváme tak domečky zvířátek, která tam žijí. Pokud narazíme na nějaké žížaly, nasbíráme je do kelímku. Potom dětem vysvětlíme, čím jsou žížaly užitečné. Žížaly obohacují půdu o cenné živiny ve formě trusu, navíc provzdušňují půdu svými chodbičkami a to až do hloubky 2 – 3 metrů. Po podrobnějším prozkoumání odneseme žížaly na kompost, kde nám budou ku prospěchu.

Sušený čaj

Pomůcky: papírové pytlíky, bylinky, provázek

Postup: Sbíráme s dětmi bylinky, ze kterých si potom můžeme udělat čaj. Mezi takové bylinky patří například jitrocel, řebříček, kostival, třezalka, mateřídouška, kontryhel,

nebo jahodník. Můžeme použít i bylinky ze zahrádky, mátu nebo meduňku. Mezi stromy nebo kůly se natáhne provázek, na kterém se svazky bylinek přivážou na sušení. Po pár dnech, když už jsou bylinky suché, je společně rozdrťme a uvaříme si první čaj na ochutnání. Potom si může každý naplnit směsí papírový pytlíček a vzít si ho s sebou domů.

Myslivci pomáhají

Pomůcky: kladívko, hřebíky, latě

Postup: Na úvod si připomeneme, co všechno mají myslivci na starost a proč vlastně lesu a lesním zvířátkům pomáhají. Starají se o ně, aby měla zvířátka v zimě co jíst. Také si řekneme, co všechno se zvířátkům do krmelce může dávat. Zároveň se ale také myslivci starají o to, aby se nějaké druhy nepřemnožily, aby byla v lese harmonie. Najdeme nejbližší krmelec a vypravíme se k němu, zkontrolujeme ho, jestli není někde rozbitý. Každý si vyzkouší zatloukat hřebíky, můžeme pilou nařezat latě. Krmelec musí být na zimu připravený a opravený. Abychom se do role myslivce vcítili co nejvíce, vyrazíme na posed, kam si každý s doprovodem vyleze a prozkoumá okolí dalekohledem.

Pohybové

Indiánská stezka

Pomůcky: barvy na obličej, provázek

Postup: V této aktivitě nás čeká indiánský výcvik. Nejdříve si sedneme do kroužku a každý si zkusí vymyslet nějaké indiánské jméno. Např. zpívající vodopád, Sluneční paprsek, Silný bizon... Než začneme se samotným výcvikem, ještě se musíme pomalovat jako správní indiáni.

První disciplínou je indiánský běh, který se používá na zvládnutí delších cest. Kus se běží a část se jde (začíná se chůzí, když se tělo zahřeje, pak přechází na běh a pak když člověk nemůže, zase jde – tím má tělo čas si odpočinout). Další disciplínou je hra na postřeh, kdy si ho trénujeme tím, že si házíme imaginární míč v kruhu. Hru hrajeme pantomimicky – míč jako hodíme a druhý ho jako chytí. Pak nás může čekat výcvik

plížení, kdy pedagog mezi stromy napne křížem krážem provázek blízko u země a malí indiáni se snaží trasu proplížit tak, aby se provázku nedotkli.

Kopřiva

Postup: Dětem vymezíme území pro hru, a na jednu stranu půjde jeden hráč, který představuje „kopřivu“, ostatní děti půjdou na protější stranu prostoru. Dítě, jež představuje „kopřivu“, zaujme nezvyklou polohu, kdy se například předkloní jako pokřivená rostlina. Děti na protější straně začnou hru pokřikem: „Kopřivo, kopřivo, proč rosteš tak nakřivo? Postav se rovně!“ „Kopřiva“ odpovídá: „Já se jen tak válím, a když budu chtít, tak pálím!“ Po tomto projevu se hráči a „kopřiva“ snaží přeběhnout na protější stranu vymezeného prostoru a „kopřiva“ se při tom snaží někoho chytit. Koho chytne, ten se stává „kopřivou“.

Kreativní

Lesní skřítki

Pomůcky: kousky látek, vlny, plody, papírky, špejle, tempery, lepidlo, provázky, ponožky, přírodniny

Postup: Děti si z různých materiálů vytvoří svého skřítečka, který nás potom bude doprovázet dalšími aktivitami. Každý sám si vymyslí, jak by se jejich skřítek mohl jmenovat. V lese potom každý najde místo, kde by mohl skřítek bydlet, postavíme jim domečky. Až nám třeba vznikne celé skřítkové městečko.

Náhrdelník z těstovin

Pomůcky: těstoviny (např. penne, nebo jakékoli duté, co se dají navlékat), provázek nebo rezná nit, nůžky, temperové barvy

Postup: Děti si různě nabarví těstoviny a po zaschnutí si je navlékají na provázek. Procvičujeme tím především jemnou motoriku.

Pokus

Pomůcky: květiny (nejlépe s bílými okvětními lístky-kopretina, sedmikráska), sklenice, voda, potravinářské barvivo

Postup: Nasbíráme s dětmi květiny a vysvětlíme jim, že květiny potřebují pro svůj růst vodu. Když je utrhneme, uschnou. Jako důkaz, že květina opravdu vodu potřebuje a „pije“ můžeme využít tento pokus. Utrhnuté květiny dáme do sklenice s vodou, ve které je rozmíchané barvivo jakékoli barvy. Můžeme použít i více sklenic a barev. Už po pár hodinách se začínají okvětní lístky zbarvovat.

5.7 Červenec

V červenci se ponoříme do tajů podvodního světa. Poznáme ryby, kteří žijí v našich rybnících, řekách, potocích. Naučíme se o nich mnoho věcí, třeba i to, že jejich maso je pro nás velice důležité a zdravé, ale má spoustu kostiček. Nejen ryby obývají tyto vody, ale objevíme také obojživelníky. Prozkoumáme tyto zvláštní zvířátka, všechny žáby, mloky, čolky...Dokonce zjistíme, že u rybníků bydlí také užovky, které dokonce dokážou plavat! S naším pozorováním překročíme hranice a vydáme se i do tajů moří a oceánů. Ochutnáme, jak moc je slaná tamní voda a ukážeme si pár základních živočichů, kteří v mořích a oceánech žijí. Ale to nebude všechno, pořádné dobrodružství prožijeme s nadpřirozenými vodními bytostmi. Bude nás doprovázet vodník, vodní víla, mořská panna, nebo také třeba piráti.

Očekávané výstupy

- Dítě má povědomí o vodním světě
- Dítě dokáže vyjmenovat základní druhy ryb, které žijí v našich vodách
- Dítě má osvojené základní informace o životě ryb
- Dítě ví, že okolo vody žijí obojživelníci a dokáže vyjmenovat základní zástupce
- Dítě dokáže vyjmenovat základní obyvatelé moří a oceánů
- Dítě si uvědomuje rozdíl mezi sladkou a slanou vodou

- Dítě má představu, co je to metr

Sociální

Hledání pokladu

Pomůcky: plastové misky, alobalové kouličky

Postup: Na rybníce kdysi ztroskotala loď, která vezla poklad. Naším úkolem je poklad najít, určitě to bude něco blýskavého. Naše hrací plocha bude u břehu, kde mají děti vodu maximálně po kolena. Každý dostane plastovou misku, kterou přiloží dnem na vodní hladinu. Kromě hledání pokladu můžeme pozorovat co se děje pod vodou. Máme za úkol najít určitý počet stříbrných kuliček a naplnit jimi truhličku. Společně pak všichni spočítáme, kolik jsme jich našli.

Sbírání perel

Pomůcky: korálky s větší dírkou, provázek

Postup: Vodní víla poztrácela náhrdelník z perel a poprosila nás, abychom jí pomohli perličky najít. Na louce ve vymezeném prostoru jsou perly rozprostřené. Dětem dáme provázek, musejí se sami rozhodnout, jestli bude navlékat jen jeden, nebo všichni postupně. Nedáváme jim na výběr a necháme je volně pracovat v týmu. Nakonec hotový náhrdelník pověsíme u rybníku na větev a budeme ho chodit kontrolovat, jestli si ho víla někdy vezme.

Výklad/prožitek

Pozor na okouna

Pomůcky: šátek, pingpongové míčky

Postup: Jako mají slepičky vajíčka, ryby kladou jikry. Ukážeme dětem jikry na obrázku. Jikry musí ale chránit před dravými loupežníky. Největším hltounem vodní říše je okoun. Zahrajeme si na kapří maminky, které mají za úkol dopravit jikry do bezpečí.

Jikry mají (v podobě míčků) uprostřed šátku, jehož rohy drží 4 kapří maminky. Snaží se mít šátek napnutý. Musí jikry bez úhony dopravit, třeba i přes malé překážky, do bezpečí. Nebo ještě další varianta hry spočívá v tom, že děti stojí v řadě za sebou. Musí se opět pokusit zachránit své jikry. Nejprve se pokouší předat si nad hlavami zepředu dozadu jikru a potom obráceně. Dá se toto předání uskutečnit i mezi roztaženými nohama. Před započítáním hry ukáže pedagog dětem v knize, jak jikra vypadá ve skutečnosti.

Jak velká je velryba

Pomůcky: metr, větve

Postup: Pedagog přiblíží dětem zajímavosti o velrybě, řekne, že ten největší druh, plejtvák obrovský, je velký až 30 metrů. Pedagog odkrokuje tuto vzdálenost a děti za použití větví vytvoří páteř této velryby. Obdivujeme se té velikosti – děti si mohou zaběhnout závod, za jak dlouho to uběhnou. Nebo si v případě slunečného počasí mohou lehnout za sebou a vytvořit řetěz ze svých těl a pak porovnat, kolik jim ještě zbývá do velryby. Pro názornost je dobré mít sebou metr.

Obří bublifuk

Pomůcky: Jar, glycerin (volně v lékárně), drátek, větve, lavor, voda, bavlněný silnější provázek

Postup: Všichni máme rádi bublifuky, zkusíme si vytvořit svůj, ale mnohem větší. Ukážeme dětem, z čeho se takový bublifuk vyrábí. Do lavoru nalijeme vodu, přidáme jar a glycerin (v poměru 5 hrnků vody, půl hrnku jaru a dvě kávové lžičky glycerinu). Děti mohou směs jemně zamíchat. Glycerin se do směsi používá kvůli tomu, aby bubliny byly pevnější a hned tak rychle nepraskaly. Na větvičky můžeme připevnit drátek ve tvaru kruhu, nebo také přivázat provázek mezi dvě větvičky. (ve tvaru trojúhelníku, nejdříve větve svázat k sobě ve vzdálenosti cca 50 cm, pak druhou část provázku dlouhého 100 cm nechat prověšený). Když má každé dítě nějaký nástroj na výrobu bublin, můžeme se pustit do foukání.

Pohybové

Vodní bitva

Pomůcky: igelit, PET lahve, voda

Postup: Za slunného počasí vyhlásíme vodní válku. Na louce rozprostřeme igelit a každý dostane jednu PET lahev napuštěnou vodou. Každá láhev má ve víčku malou díрку, a tak po sobě mohou děti stříkat vodu. Nakonec mokřý igelit můžeme přenést na mírný kopec a děti ho mohou použít jako klouzačku.

Pirátské dobrodružství

Pomůcky: dva proutěné košíky, papírové koule, lano

Postup: Piráti se snaží dostat z břehu na břeh suchou nohou. Pedagog připraví na větev lano, které přes ni přehodí a bezpečně upevní. Děti se pokouší přehoupnout přes vyznačenou vodu. Přes vodu se musíme dostat všichni. Děti rozdělíme do družstev (například kluci proti holkám nebo náhodně), každé družstvo má na svém konci hřiště svůj košík. Koule rozhodíme po prostoru hřiště. Děti po jedné kouli sbírají do svých košíků. Jakmile už není žádná volná koule, tak se děti snaží nenápadně ukrást ze soupeřova košíku, zároveň ale musí bránit ten svůj. Odnášet však smějí vždy jen jednu kouli. Děti tak musejí spolupracovat v týmu.

Kreativní

Malba ploutvemi

Pomůcky: štětce, papíry, temperové barvy

Postup: Ryby nemají končetiny jako my, muselo by být těžké, kdybychom neměli ruce a prstíky. Jak bychom třeba malovali? Zkusíme vždy namočený štětec v barvě uchopit chodidly a zkusit něco namalovat.

Rybolov

Pomůcky: větve, lano, magnety, šablony rybiček

Postup: každé dítě si najde v lese klacík, pak si vyrobíme s pomocí provázku rybářský prut. Na konec provázku pomocí izolepy připevníme magnet. Děti si vystříhnou a vybarví šablony rybiček, které pak chytáme s pomocí prutu. Na rybičky také přilepíme magnet. Pomocí lana vytvoříme kruh, ten nám představuje rybník, v němž plavou rybičky, které děti vytvořily.

Pokus

Pomůcky: voda, skleničky, sůl, větvička, provázek

Postup: Nejdříve naplníme skleničky vodou, v jedné rozpustíme sůl. Děti po ochutnávce budou hádat, která voda by mohla být z řeky, z potůčku, z moře, z rybníku, z oceánu. Potom do sklenice se slanou vodou přidáme ještě sůl, dokud se přestane rozpouštět. Navážeme na větvičku provázek, který ponoříme do vody a větvičku položíme přes hrdlo sklenky. Do 3 dnů se nám na provázku začnou vytvářet malé krystalky soli, když se voda bude postupně vypařovat.

5.8 Srpen

Nacházíme se v pohádkovém světě, kde je všechno možné. Tento měsíc nás pohádky doprovází na každém kroku. Na každém rohu na nás číhá nějaká nadpřirozená postava. Pouštíme uzdu naší fantazii a necháme se unášet naší představivostí. Důležitým prvkem pohádek je to, že většinou dobro vítězí nad zlem. Děti se učí rozeznávat a připomínat si rozdíly mezi kladnými a negativními vlastnosti. Pohádky nám často ukazují, jak důležité je, abychom si navzájem pomáhali. A my se o tom přesvědčíme.

Očekávané výstupy

- Dítě zvládá porozumět příběhu, dokáže sledovat jeho hlavní myšlenku a zopakovat ji svými slovy, popř. dokázat odhadnout, jak by mohl příběh pokračovat

- Dítě zvládá dodržovat pravidla konverzace a společenského kontaktu (např. dokázat naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, sledovat řečníka i obsah, samostatně a smysluplně odpovědět na otázku, posuzovat slyšené)
- Dítě dokáže vyjádřit svoje pocity, prožitky, myšlenky, nápady nebo mínění
- Dítě dokáže správně reagovat na neverbální podněty
- Dítě je schopné využívat vlastní fantazii

Sociální

Po stopách Jeníčka a Mařenky

Pomůcky: luštěniny, přírodniny, perníčky z kartonu

Postup: Děti mají za úkol najít cestičku, po které šel Jeníček s Mařenkou. Cestu pedagog předem připraví ze zrníček luštěnin. Na konci cesty připraví malou skrýš z větví a klacků, do které se schová a bude představovat zlou ježibabu. Druhý pedagog jde s dětmi po vyznačené trase. Na střeše přístřešku jsou vyskládané kartonové perníčky. Cílem hry, je sesbírat všechny perníčky. Překonat strach z ježibaby bude sice stát spoustu sil, ale nic nebrání tomu, aby si děti dodaly odvahu společně. Klidně se můžou držet za ruce, nebo může jít jen jeden nejodvážnější. Ale potichu, aby nevzbudily zlou ježibabu. Ta by totiž mohla někoho z nich zajmout a pak bychom ho museli zachránit.

O kohoutkovi a slepičce

Pomůcky: sklenice vody, šátek, boty, štětiny-jehličí, sklenice mléka, tráva

Postup: Na motiv známé pohádky o kohoutkovi a slepičce si zahrajeme hru. Pedagogové zahrají úvod pohádky, kdy si kohoutek se slepičkou vyrazí na jahody s tím, že se jako kamarádi rozdělí. Slepička se s kamarádem rozdělí, dá mu půlku jahody. Ale kohoutek je hamižný, nerozdělí se a jahoda se mu zasekne v zobáčku, potřebuje trochu vody. Pak už s dětmi plníme úkoly: běžíme pro pomoc ke studánce, ale ta nás posílá

za švadlenou pro šátek. Švadlena chce na výměnu střevice od ševce, švec požaduje štětiny od prasátka, to chce ale mlíčko od kravičky, ta trávu z louky. Louka se naštěstí smiluje a tak to jde nazpátek až ke kohoutkovi. Všechny role zvládne jedna dospělá osoba, která jen mění rekvizity. Důležitým cílem této hry je, aby si děti uvědomily, že kohoutek byl sobecký a lakomý. Vždycky je lepší, když jsme kamarádi, rozdělíme se a pomáháme si.

Výklad/prožitek

Pomáháme Popelce

Pomůcky: pytlíčky, cizrna, hrách, fazole, čočka

Postup: Musíme pomoci Popelce správně roztřídit luštěniny. Při této hře se děti naučí základní druhy luštěnin, ale také procvičí jemnou motoriku.

Začarovaná příroda

Pomůcky: přírodniny, provázek

Postup: Někdo začaroval přírodu, musel to být ale velký popleta. Vydáme se s dětmi na předem připravenou trasu, kde budeme dávat velký pozor, na co narazíme. Cesta bude totiž plná omylů a my na ně musíme přijít. Například: Lopuch kvetoucí jako kopretina, jablko pod borovicí, houba visící na provázku na stromě, jabloň s šiškami, nebo růže s plody černého bezu...

Kouzelný lektvar

Pomůcky: přírodniny, miska, hrnec

Postup: Pustíme se do vaření lektvaru, přesně takového, který vařili čarodějnice a kouzelníci. Budeme na to samozřejmě potřebovat spoustu věcí, proto nejideálnějším místem pro vaření je někde poblíž potůčku mezi lesem a loukou. Děti mohou nosit různé bylinky, květinčky, lístky stromů a vždy si řekneme, jaký je název dané rostlinky. Všechno musíme zalít vodou a řádně zamíchat. Děti nejen povolí uzdu své představivosti, ale také se něco přiučí. Můžeme dětem do hry vstoupit radami, že by to ještě určitě chtělo kopřivu, heřmánek a pár borovicových šišek...

Pohybové

Rytířské závody

Pomůcky: kartonové hlavy, větve, izolepa, šišky

Postup: Abychom se mohli pustit do rytířských závodů, je potřeba si vyrobit koně, kterého každý správný rytíř měl. Z kartonu připravíme jednoduchou siluetu hlavy koně pro každého. Děti si jí domalují a pomůžeme jim jí přidělat na větve, kterou si přichystaly. Poté můžou následovat závody na koních- zdolání překážkové dráhy, slalom mezi pařezy, přeskočení a podlezení překážky, chůze po kládě. Shazování zavěšených šišek v běhu mečem (klackem). Střelba na cíl (šiškou na strom). Pokud rytíř vše zdolá, může dojít ke slavnostnímu pasování rytířů.

Pohádková olympiáda

Pomůcky: pytle, lano, větve

Postup: Připravíme dětem disciplíny, které se týkají pohádek. V Budulínkovi babička s dědečkem odnášeli liščata v pytli, my si zkusíme, jestli se dokážeme v pytli pohybovat-skákání v pytli. Potom se budeme přetahovat lanem a dáme do toho stejně sil, jako dali ti, kteří vytahovali řepu. Musíme také zvládnout těžkou rozcvičku, kterou musí zvládat také Bob a Bobek. Zkusíme se také prosekat křovím mečem, jako princ zachraňoval spící Růženku...

Kreativní

Co je v oříšku

Pomůcky: lískové oříšky

Postup: Děti dostanou do rukou lískové oříšky. Přesně takové, jako měla Popelka. Vzpomeneme si, co v nich našla ona. Zasníme se a řekneme, co bychom chtěli najít v oříšku my.

Batikování

Pomůcky: barvy na textil, bílé prostěradlo, provázek, voda, hrnec

Postup: Připravíme dětem z bílého prostěradla čepičky, jako měli trpaslíci. Vysvětlíme jim techniku batikování. Každý si svou čepici nějak poskládá, nebo pomuchlá. Pomůžeme jim pořádně prostěradlo utáhnout provázkem, aby výsledek byl co nejeфекtivnější. Poté vhodíme uzlíčky do horké vody s barvou. Po propláchnutí vodou a vychladnutí pozorujeme obrazce, které nám na čepičkách vznikly.

Pokus

Pomůcky: ocet, jedlá soda, PET láhev

Postup: Pokusíme se zahrát si na pohádku Hrnečku vař, ale trochu jinak. Nejprve ocet trochu přihřejeme, poté nalijeme asi ½ dcl octa do láhve a přidáme kávovou lžičku sody. Začne nám hrdlem vytékat bílá pěna. Pokud chceme, aby nám pěna hned nerozplynula, přidáme do octa pár kapek Jaru. Efekt pěny můžeme ještě znásobit tím, že do octu nejdříve přidáme pár kapek barevného inkoustu nebo jiné barvičky (například na barvení vajíček).

5.9 Září

Září je obdobím sklizně, i proto se témata tohoto měsíce budou točit okolo dožínků, plodů, hub, potravin... Děti nakouknou pod pokličku pekaři a dozví se to velké tajemství, jak se získává a kde se bere mouka. Procvičíme si rozdíly mezi ovocem a zeleninou, ale také objevíme exotické ovoce, které u nás neroste. Ukážeme si, které plody rostou nadivoko a které jsou vyšlechtěné. Houbařská sezona je v plném proudu, a tak je na čase udělat houbaře i z dětiček. Naučíme se základní druhy hub, rozlišovat je podle barev, vzhledu a základních rozlišovacích prvků. A v neposlední řadě se také naučíme rozlišovat potraviny na zdravé a nezdravé.

Očekávané výstupy

- Dítě umí určit, co je zelenina a co ovoce (dokáže i vyjmenovat)
- Zná základní představitele exotického ovoce (to, co u nás neroste)

- Dítě zná základní druhy hub, umí je rozlišovat podle viditelných prvků
- Dítě zná pokrmy, které se z hub vaří
- Dítě dokáže rozlišit, co je zdravé a nezdravé
- Dítě ví, jak zvyšovat odolnost organismu vůči nemocem, jak zvyšovat svou imunitu
- Dítě umí správně reagovat na výkyvy teplot (správně se obléká)
- Dítě má pohybové návyky, má ukotvený kladný vztah k pohybu

Sociální

Zdravý a nezdravý talíř

Pomůcky: karton na talíře, letáky

Postup: Máme připravené dva velké kartonové talíře, jeden talíř naplníme zdravými potravinami a druhý těmi nezdravými. Společnými silami se je pokusíme naplnit. Z reklamních letáků děti vystřihávají vše, co jim připadá zdravé (potraviny, tekutiny, ovoce, zelenina), nebo nezdravé (uzeniny, sycené nápoje, sladkosti).

Šípkový čaj

Pomůcky: voda, sušené šípky, hrnec

Postup: Protože se blíží zima a s tím i spojené rýmičky a kašlíky, bylo by dobré si nasbírat do zásoby šípky na šípkový čaj. Plody šípkového keře jsou bohaté na živiny a vitamíny C a lykopen (druh karotenu), některé z vitamínů B, vitamín P a K a další. Šípkový čaj má nejen léčivé a preventivní účinky, ale i skvěle chutná a je velmi osvěžující. Ukážeme dětem, jak vypadá šípkový keř. Jeho plody pořádně prozkoumáme i zevnitř, zjistíme, že je plný semínek. Nasbírané šípky usušíme a poté z nich uvaříme čaj. (v poměru ½ hrnku šípků a 5 hrnků vody). Tento čaj je velice zdravý a pomáhá nám při nachlazení.

Výklad/prožitek

Když plody plesniví

Pomůcky: plody

Postup: Necháme několik plodů náchylnějších k tlení (banán, kus jablka, oSTRUŽINU, rajče) a nějaké, co více vydrží, venku na dešti a během týdne s dětmi pozorujeme, co s nimi dělá příroda, jaké plody se znehodnocují rychle a jaké pomalu.

Výtrusy hub

Pomůcky: sklenice, voda, papír, houby

Postup: Nasbíráme několik různých holubinek. Potom vezmeme kelímek nebo skleničku, dáme do ní trochu vody a nahoru na okraj sklenky položíme papír. Ten nastříháme a uprostřed vystříháme otvor, kterým vsuneme třeň holubinky do skleničky, tak, aby byl ponořen asi 1cm ve vodě. Klobouk houby zůstane rozprostřený nad papírem. Necháme do druhého dne na klidném teplém místě. Když ráno klobouk zvedneme, objeví se na papíru barevné výtrusy hub. To jsou vlastně malá houbová semínka, která v příhodných podmínkách vytvoří podhoubí, z kterého opět vyrostou plodnice hub. A výtrusy u různých druhů holubinek mají různou barvu (od bílé, přes smetanovou, krémovou až po žlutou).

Poznáváme

Pomůcky: obilná zrnka, různé druhy mouky, příborové nože, nůž, jablka, pečící papír

Postup: Každé dítě si zkusí rozloupnout několik zrněk, přičemž zjistí, že se v nich ukrývá bílý prášek - mouka. Obilná zrna, která se sklídí na poli, se dovezou do mlýna, kde z nich umelou mouku. Mouky máme více druhů, ale zásadní rozdíl mezi klasickou moukou a celozrnnou je, že celozrnná mouka se umele z celých zrněk (včetně „slupky“) a mouka klasická vznikne pouze z náplně zrněk (bez slupky).

Děti si prohlédnou a hmatem prozkoumají rozdíly mezi klasickou moukou a celozrnnou. Také ochutnají obyčejné pečivo a celozrnné pečivo. Vyjadřují, v čem se liší mouka klasická a celozrnná a v čem se liší pečivo.

Potom dětem dáme jablka rozřízlá napůl. Pokoušejí se je příborovým nožičkem nakrájet, mohou si prohlédnout jádérka. Společně s nimi pedagog nakrájí pár tenkých plátků, které společně rozloží na pečící papír a nechají na podložce pár dní vysušit, tak vzniknou křížaly, které také ochutnáme.

Pohybové

Smaženice

Pomůcky: lana

Postup: Rozdělíme děti na tři družstva, která budou představovat tři různé druhy hub (např. hříbek, liška, klouzek). Lany (nebo provázky) vyznačíme tři "hrnce", jednotlivé skupiny si najdou svůj "hrnec" a začínáme "vařit". Pedagog vždy zavolá dva druhy hub, např. hřib a klouzek, a uvedené skupiny si musí co nejrychleji vyměnit místa. Když se ozve "smaženice", musí se vyměnit všechny skupiny najednou.

Vitaminy a bacily

Postup: Bacil je pro lidské tělo velice škodlivý, pokud se jím nakazíme, končí to často nemocí. Abychom nebyli nemocní, jako prevence je nejlepší dostatečný přísun vitamínů. Jedno z dětí je bacilem, který hodní ostatní, pokud se jich dotkne, děti onemocní a musí si lehnout na zem. Pak přichází další dítě, které je vitamínem, nemocné pohladí a ti se uzdraví.

Kreativní

Lexikon pohádkových hub

Pomůcky: papír, pastelky

Postup: Děti mají za úkol vymyslet svou vlastní houbu, namalují si ji, pořádně vyzdobí a pak jí vymyslí název. Vytvoříme si tak celou knížku plnou pohádkových houbiček.

Otisky ovoce

Pomůcky: ovoce, tempery, čtvrtka, nůžky, lepidlo, ubrousek

Postup: Z některých druhů ovoce se dělává kompot. My si takový provizorní můžeme také vytvořit. Z jablka a hrušky si vytvoříme tiskátka, a to tak, že ovoce rozřízneme na půl. Děti pak můžou uříznutou stranu nabarvit temperou a otisknout na čtvrtku. Čtvrtka může být připravena ve tvaru zavařovací lahve, kterou můžeme na hrdle ozdobit ubrouskem.

Pokus

Pomůcky: sušená kukuřice, olej, hrnec s pokličkou

Postup: Trochu oleje nalijeme do hrnce, až se rozpálí, přidáme kukuřici a přiklopíme pokličkou. Jakmile kukuřice začne bouchat a uslyšíte, jak zesponu naráží do pokličky, trochu stáhněte teplotu. (Kukuřice praská zpočátku hodně rychle a pak stále pomaleji). Když už se nic neozývá, je hotovo a popcorn po domácku vyrobený si můžeme nasypat do misky.

5.10 Říjen

Pestré zbarvení listů přímo upoutává pozornost na stromy. Začínáme si všímat, že v lese je mnoho druhů stromu, každý se liší tvarem listů, kůrou, výškou. Dokonce i mezi jehličím nacházíme rozdíly. Uvědomíme si, jak moc se stromy s průběhem roku mění a co se děje, když se už blíží zima. Zjistíme, jak jsou stromy pro nás nezbytně důležité, ale že jsou také domovem pro různá zvířátka. Alespoň některá z nich se pokusíme poznat a o ostatních si budeme třeba jen vyprávět.

Očekávané výstupy

- Dítě dokáže rozeznat listnaté stromy od jehličnatých
- Dítě dokáže pojmenovat základní zástupce listnatých a jehličnatých stromů a dokáže je poznat podle odlišných prvků
- Dítě ví, z jakých částí se strom skládá a dokáže je pojmenovat

- Dítě ví, že staří stromu odhadujeme podle počtu letokruhů
- Dítě si uvědomuje, že se k rostlinám musí chovat šetrně

Sociální

Hra na slepou stonožku

Pomůcky: šátky

Postup: Vybereme zajímavou trasu s členitým terénem a zatáčkami. Potřebujeme několik šátků. Děti se chytanou za ramena, vytvoří stonožku, každé dítě je jedním článkem stonožky. Zavážeme dětem oči, jen první dítě šátek nemá a vede ostatní. Důležité je se zkoordinovat a nerozpojit se. Poté si s dětmi můžeme povídat o tom, jaké při tom měly pocity.

Můj milý stromečku

Pomůcky: papír

Postup: Každé dítě dostane za úkol vybrat si v lese strom, který se mu nejvíc líbí. Ostatním řekne proč. Ke každému stromečku vymyslíme krátký příběh a po tom si každý svůj strom pojmenuje. S dětmi přemýšlíme o tom, jak se jednotlivé stromy liší, o tom, že každý strom je jiný, má jinou osobnost.

Každé z dětí pak dostane malý papírový kornoutek, do kterého si z toho stromu něco dá na památku – kousek kůry, lístek, jehličí, kus dřeva. Po chvíli, co děti odejdou od svých stromečků, dá pedagog dětem za úkol znovu svůj oblíbený stromek najít. Schválně, jestli jsme si ho zapamatovali.

Výklad/prožitek

Stáří stromů

Pomůcky: pařezy, klacky, tužky, papíry

Postup: Prozradíme dětem tajemství, jak se dají využít pařezy k určování stáří stromu. Ukážeme dětem, jak se počítají letokruhy a zkusíme si u některých pařezů spočítat,

o jak staré stromy se asi jednalo. Je dobré to připodobňovat k lidskému věku, např. tento smrk je přibližně starý jako vaše maminka, babička, prababička...Potom si děti zkusí klackem do země zakreslit letokruhy podle toho, kolik jim je let. Po dokončení můžou okolo vyskládat kůru, aby to vypadalo jako průřez kmenu stromu. Pak si také děti můžou zkusit nakreslit letokruhy na papír.

Stromotisky

Pomůcky: papír, razítková barva a polštářek, voskovka

Postup: Každý člověk má nezaměnitelnou kresbu na prstech. Nejsou dva lidé, kteří by měli stejné otisky prstů. Také každý strom má odlišnou kůru, stejně jako u lidí je kůra každého stromu originál. Nejdříve si zkusíme udělat otisky vlastních prstů. Použijeme polštářek s barvou na tiskání a prohlédneme si výsledky. Opravdu je každý otisk jiný. Všechny děti dostanou papír a voskovku. Dítě si vybere strom, přiloží papír (je možné též papír přilepit ke kmenu lepicí páskou) a přejíždí po něm voskovkou. Na papíře se vytváří kresba kůry stromu. Je dobré vyzkoušet více druhů – nejvíce barvy z voskovek ulpí na stromech s hladkou kůrou, např. u buku. Naproti tomu borovice má zase kůru hrubou a vzniká velmi zajímavá a různorodá kresba.

Lístkové pexeso

Pomůcky: široká průhledná lepicí páska, listy, čtvrtky

Postup: Nejdříve je potřeba nasbírat lístečky různých strom, vždy minimálně po dvou od stejného. Po jejich vylisování si můžeme vytvořit pexeso. Lísteček položíme na čtvrtku a zafixujeme ho lepicí páskou. Když máme od každého vzorku dva lístečky, můžeme začít s hrou pexeso, hledáním správných dvojic.

Pohybové

Bouřka

Pomůcky: lano, bubínek, šátek

Postup: mezi dva stromy se napne lano, na konci stojí pedagog s bubínkem. Dítěti se zavážou oči,

přidrží se lana a podle sluchu dojde k bubínku. Poslepu se ho pokouší trefit rukou a zabubnovat. Důležité je, než se dítě vydá poslepu po lanu, aby si pořádně prohlédlo cestu a odhadlo vzdálenost. Trasu si vyzkouší každý.

Veverko, hledej oříšek

Pomůcky: kaštany

Postup: V lese vytvoříme vymezené hřiště a v něm ukryjeme několik desítek „oříšků“. Děti mají za úkol co nejrychleji nasbírat co nejvíce kaštánků, protože si hrajeme na veverky, které si už začínají dělat zásoby na zimu.

Kreativní

Velký strom

Pomůcky: přírodniny

Postup: Pokusíme se vytvořit někde v lese strom na zemi. Poskládáme z větví silný kmen, který se nahoře rozvětjuje do obrovské koruny, nezapomeneme na kořeny, které jsou také hodně rozvětvené. Nanosíme s dětmi na horní větve listy, aby strom vypadal jako opravdový. Dokonce můžeme přidělat i hnízdečko. Pak si ukážeme, která část je nadzemní a která podzemní.

Sova z kůry

Pomůcky: kůra, nůž, přírodniny, lepidlo

Postup: Připravíme dětem z kůry siluetu sovy, kterou si potom dotvoří. Vyberou si přírodninu, ze které dotvoří oči a zobáček. (kaštany, čepičky žaludů, semínka dýní,...) Je důležité mít vysušené kousky dřeva a kvalitní lepidlo.

Pokus

Pomůcky: igelitový pytlík, větvíčka s listy

Postup: S dětmi si budeme povídat o tom, že i stromy dýchají. Jako důkaz provedeme pokus, na kterém jim to budeme demonstrovat. Natrháme společně větvíčky s listy,

které dáme do průhledného igelitového pytlíku. Pytlík nafoukneme a pořádně zavážeme, po chvíli se na stěny pytlíku začínají rosit.

5.11 Listopad

S blížící se zimou se začínají dít velké změny. Zvířátka se začínají na zimu připravovat, ale my jim musíme pomáhat. Do krmítek přidáváme zrní, do krmelců seno, žaludy, sůl, vše, co je potřeba. Některá zvířátka se také ukládají k zimnímu spánku, představíme je dětem a osvětlíme jim, proč je zimní spánek pro ně tak životně důležitý. Všimáme si, že už v listopadu jsou dny kratší a dříve se stmívá. Vysvětlíme dětem, proč tomu tak je a že se to s příchodem jara zase změní a takto každý rok stejně.

Očekávané výstupy

- Dítě dokáže popsat, jaké změny se v přírodě dějí s příchodem zimy
- Dítě ví, proč se v těchto dnech dříve stmívá
- Dítě zná zvířata, která zimu přečkávají zimním spánkem a tento proces je jim znám
- Dítě ví, jak a čím pomoci zvířatům, která v zimě nespí
- Dítě je schopné podle stop poznat základní představitele lesa

Sociální

Kdopak jsi?

Pomůcky: šátek

Postup: Povídáme si s dětmi o zvířátkách, jak moc mají vyvinuté smysly. Třeba sova dokáže perfektně vidět v noci, někdo má zase lepší sluch. Jedno dítě půjde do kroužku, zavážeme mu oči a trochu zatočíme, pokusí se jen hmatem poznat kamaráda. Musíme být všichni tiše a nenapovídat. Pokud dítě nepozná, kdo to je, můžeme nám pomoci sluch a to tak, že poznávaný promluví.

Vypustíme draky

Pomůcky: krepové papíry, nůžky

Postup: Krepové papíry nastříháme tak, aby nám vznikly dlouhé proužky. Navzájem se musíme pořádně vyzdobit, děti si můžou dávat proužky za kalhoty, nebo omotávat kolem rukou. Také si mohou vzájemně pomoci umístit pruhy za čepici. Potom se můžeme prohánět po louce jako draci. Je to ideální hra na to, když chceme pouštět draka, ale vítr nám nepřeje.

Výklad/prožitek

Stopy

Pomůcky: papíry, gumové rukavice, pracovní list s ukázkou stop

Postup: Zkoumáme s dětmi stopy, které jsou vidět otisknuty v zemi. Zkoušíme je přiřazovat ke správným zvířatům. Poté dětem dáme gumové jednorázové rukavice a zkusí otisknout do bahna i své stopy. Můžeme i ruce obtisknout na papír a porovnávat, kdo má největší stopu, nebo nejmenší, atd.

Jako ptáčci

Pomůcky: papírové talíře, burisony

Postup: Blíží se zima a o ptáčky, kteří neodletěli do teplých krajin, se musíme starat. Vytváříme pro ně krmítka a sypeme do nich zrní a semínka. Zkusíme si zahrát na ptáčky a sezobat zrní zobáčkem. Na lavici připravíme talíře s burisony a děti mají za úkol bez pomoci rukou obsah talíře sníst.

Hledání pokladů z přírody

Pomůcky: krabičky na vejíčka, papír s obrázky (šiška, bukvice, žalud, kaštan, jehličí, kamen), lepidlo

Postup: Pro každého máme připravenou krabičku na sbírání. Krabička je vytvořená z uzavíratelného plátíčka na šest vajec. Na víku z venku nalepíme papír se šesti obrázky

v mřížce přesně, jak jsou rozdělené prostory pro vajíčka. Děti mají za úkol hledat předměty v lese podle obrázků tak, aby naplnily všechny přihrádky.

Pohybové

Výměna pelíšků

Postup: Každý na svém místě vyryje do země kruh (pelíšek). Uprostřed pelíšku stojí „myška“ bez pelíšku a říká: „Kde je můj pelíšek?“ Na to musí všichni změnit místa a myška uprostřed se snaží obsadit volný pelíšek. Dítě, které nenašlo volný pelíšek, je nová myška.

Den a noc

Postup: Pedagog rozdělí vymezený prostor na dvě části, na den a noc. Děti se rozmístí všude okolo. Pak pedagog řekne cokoli, co souvisí se dnem (chození do školky, sluníčko, oběd...) nebo s nocí (měsíček, hvězdy, spánek, sny, postel...). Děti si musí uvědomit, k jaké části dne daný pojem patří a podle toho přeběhnout do správného hracího pole.

Kreativní

Jablíčka pro ptáčky

Pomůcky: jablka, provázek, slunečnicová semínka

Postup: každé dítě dostane jablíčko a zapíchá do něj semínka (nejlépe slunečnicová), pak za stopku je na provázku přivážeme na strom nebo napíchneme na větvičku.

Podzimní paletka

Pomůcky: čtvrtky, oboustranná lepicí páska, přírodniny

Postup: Podzim je pestrý a hraje všemi barvami. Každý dostane připravenou paletu ze čtvrtky, na které je v pruzích nalepena oboustranná lepicí páska. Děti mají za úkol nasbírat co nejvíce odstínů barev, kousky listů, větvičky, cokoli je napadne, mohou na paletku nalepit.

Pokus

Pomůcky: PET lahev s připravenými dírkami jako průduchy, žížaly, tmavý papír

Postup: Některá zvířátka mají rádi tmu, třeba pro žížaly je přirozeným prostředím půda, kde je tma. Sebereme pár žížal a dáme je do lahve (průhledné s průduchy) lahev nakloníme, půlku lahve zakryjeme tmavým papírem. Žížaly dáme do části lahve, které není zakrytá, a pozorujeme, co budou žížaly dělat. Intuitivně by měly zalézt do ztmavené části lahve.

5.12 Prosinec

S příchodem prosince na nás hned zkraje dýchne advent, který nás bude doprovázet celý měsíc. Děti se musejí dozvědět o všech tradicích a zvycích, které se během adventu dělají. Vysvětlíme jim, proč chodí Mikuláš, proč se každou neděli zapalují svíčky na adventním věnci a také se vydají na cestu do Betléma, na které si své znalosti ověří.

Očekávané výstupy

- Dítě ví, co je to advent (proč se 4 neděle zapaluje svíčka na adventním věnci, zná i jiné adventní symboly)
- Dítě zná zvyky a tradice, které advent provázejí
- Dítě zná pověst, proč chodí 5. prosince Mikuláš

Sociální

Obdaruj svého kamaráda

Pomůcky: co nám příroda poskytne

Postup: sv. Mikuláš proslul především svou laskavostí, štědrostí potřebným a jako zachránce nespravedlivě obviněných. Vysvětlíme dětem, co to znamená a protože se

blíží svátek sv. Mikuláše, zahrajeme si s nimi následující hru, abychom mu udělili ke svátku radost.

Každé dítě ve skupině si vybere jiné dítě, které něčím obdaruje. Musí si pamatovat, koho si vybral. Na tlesknutí se děti rozeběhnou po lese a hledají něco pěkného (větvíčku, kus kůry, žalud, kamínek), kterým obdarují toho druhého. Tohle pedagog zopakuje několikrát. Pak se děti probírají tím, co dostaly, a vybavují si, kdo je obdaroval. Pedagog se s nimi baví o tom, ze které z těch věcí mají největší radost a jaké to je, když někomu něco dám. Vysvětlíme si pojmy jako štědrost, skromnost apod.

Hledáme dárek

Pomůcky: předem připravený obrázek dárku na kartonu rozstříhaný na kousky

Postup: Po lese jsou rozházeny kousky obrázku. Máme společně za úkol všechny kousíčky posbírat a složit si obrázek. Tato hra je založená na vzájemné spolupráci.

Teple se obleč

Postup: Děti se zkusí obléknout navzájem, zejména starší děti zkusí obléct nějaké mladší. Schválně, jestli to zvládneme. Nesmíme zapomenout také na rukavice a čepici, protože venku už je velká zima.

Výklad/prožitek

Betlém

Pomůcky: obrázek Betléma se všemi postavami

Postup: Ukážeme dětem obrázek Betléma, představíme jim všechny postavy a povíme všechny souvislosti. Zahrajeme si hru na Betlém, děti si mezi sebou rozdají role a vytvoří obrázek. Pedagog nebo jiné dítě se pak pokusí hádat, kdo koho představuje. Takhle se můžeme proměnit všichni.

Cesta za Ježíškem

Pomůcky: značky- hvězdy, dopisy, panenka, plenka, seno

Postup: Vydáme se do Betléma za Ježíškem. Připravíme pro děti cestu, která bude označena hvězdičkami, protože i mudrci do Betléma našli cestu díky hvězdě na obloze. Na některých značkách bude schovaný i dopis s úkolem, který děti budou muset splnit.

1. Zaspívejte koledu, kde se zpívá o Betlému
2. Kolik bylo králů, mudrců, kteří přišli za Ježíškem? Jak se jmenovali?
3. Komu se Ježíšek narodil? Kdo jsou jeho rodiče?
4. Zaspívejte koledu Tři králové
5. Zpívá se v nějaké koledě o Ježíšku?

Na konci cesty pod velkou hvězdou najdeme Ježíška – panenku, zabalenou v plence na seně.

Pohybové

Spící čert

Pomůcky: lano, kulatiny z menších větví

Postup: ve vymezeném prostoru rozmístíme zlaté penízky (malé kulatiny). Ostatní se přiblíží a chtějí z vymezeného prostoru čertovi penízky vysbírat. V tu chvíli se čert probudí a chytá všechny, kdo se ho pokouší oloupit, ale nesmí opustit peklo, které je ohraničené lanem. Když ostatní děti všechny penízky vysbírají, čertem se stává někdo jiný.

Koulovaná

Pomůcky: papíry

Postup: Děti se rozdělí do dvou družstev, prostor se lanem rozdělí na dvě poloviny, každé družstvo dostane stejný počet „sněhových koulí“ – papírové koule. Na pokyn začínají děti házet do hřiště protihráčů; na smluvený signál je hra ukončena. Vyhrává družstvo, které má menší počet „koulí“ na své polovině hřiště.

Kreativní

Slané těstíčko

Pomůcky: mísa, hrnek, hladká mouka, sůl, voda, koření (pepř, hřebíček, nové koření, badyán), formičky s vánočními motivy, váleček.

Postup: Do mísy vložíme 2 hrnky polohrubé mouky, 1 hrnek soli a $\frac{3}{4}$ hrnku vody. Prohněteme, dokud nám nevznikne těsto. Poté s dětmi těsto rozválíme a vykrajujeme z něj, nebo si děti mohou vymodelovat, jaký tvar samy chtějí. Poté co je vykrajeno a vymodelováno, mohou si děti výtvar dozdobit kořením.

Řetěz z přírodnin

Pomůcky: předem nasušené pomeranče, citróny, křížaly + buráky, jeřabiny, badyán, rozinky, skořice, barevnou stužku.

Postup: Děti si dané věci navážou nebo provléknou provázek dle vlastní fantazie. Ozdobit to můžeme mašličkami ze stužek.

Pokus

Pomůcky: Miska, metlička, plech do trouby, váleček, Sítku formátu min. A4 (2x) – např. síť do oken proti hmyzu, malé sítko, sací ručník

Postup: Pokusíme se vyrobit recyklovaný papír. Každý dostane kousek toaletního papíru, který se pokusí natrhat na co nejmenší kousky, můžeme přidat i pár útržků barevných papírů. Poté kousičky rozmělníme v misce s vodou metličkou tak, aby vznikla kašička. Plech otočíme vzhůru dnem a na něj přiložíme sítku, na kterou potom kašičku nanášíme. Dáváme ji tam opatrně, nejdříve kašičku ještě přecedíme přes malé sítko, abychom se co nejvíce zbavili vody. Až bude hmota po síťce rovnoměrně a dostatečně rozložena, dáme nahoru druhou sítku a přes ručník budeme jezdit válečkem, abychom ještě více zbavili hmotu vody. Po uschnutí je papír na světě.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé práce bylo vytvoření aktivit, které přímou nebo nepřímou cestou rozvíjí dětskou tvořivost. Ke své práci jsem využila přírodní prostředí, protože přírodu chápu jako hernu neomezených možností. Setkávám se s problémem, že mnoho učitelů chápe pobyt venku jen jako nutnou podmínku, která se musí každý den splnit. Myslím si, že tento postoj je potřeba změnit. Pokud překročíme opravdové, ale i pomyslné hranice školní zahrady a vydáme se s dětmi do přírody, odkryje se nám příroda jako prostředí, které můžeme využít i k edukačnímu procesu.

Všechny své aktivity jsem s dětmi realizovala. Samotnou mne překvapovalo, jakou děti mají fantazii a pokud jim dáme dostatečný prostor, máme se spíš co učit od nich my, dospělí. Děti ke své volné hře nepotřebují herny přeplněné hraček, pokud je navedeme správným směrem, jsou schopné si v přírodě najít vše, co ke hraní potřebují. Ač nejsou všechny aktivity stvořené přímo na rozvoj tvořivosti, dokážou samy o sobě v dětech rozvíjet tvořivost nepřímou. Už jen tím, že aktivitu vytrhneme z obvyčejného a všedního prostředí školky a přesuneme ji ven. Místo pomůcek, na které jsou děti zvyklé, využijeme prostředí louky nebo lesa a přírodniny. Dětem se pak přirozeně rozšiřují rozměry a mohou se samy realizovat.

Pokud s dětmi budeme trávit více času venku, můžeme jim nabídnout prožívání na vlastní kůži. Děti mohou atmosféru přírody a zvířat vnímat všemi smysly a tím i lépe chápat. Během pobytu venku můžeme zahlédnout mnoho zvířat, rostlin, ale také zažít změny počasí. Tak nejlépe děti chápou proces změny ročních období tak, že si vše zažijí na vlastní kůži. Jsem přesvědčená, že zkušenost je nepřenosná, a tak si myslím, že je třeba, aby se děti cítily být součástí přírody. Jedině tak si v sobě ukotví pocit, že je potřeba se o přírodu starat a ochraňovat ji.

Svou práci jsem především chtěla podat pomocnou ruku všem pedagogům, aby nabyli odvahy a vzali děti ven. Chtěla jsem jim předložit pár vyzkoušených aktivit, které mohou s dětmi venku provést. Ale pobyt v přírodě nejde doslova naplánovat, musíme upustit uzdu naší fantazii a dát prostor improvizaci. Musíme otevřít oči a vnímat vše, co se okolo děje. Protože příroda sama je nám tím nejlepším učitelem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKALÁŘ, E. *Kapitoly z psychologie tvořivosti I.* Plzeň: Dům techniky ČSVTS, 1986.

BAKALÁŘ, E. *Kapitoly z psychologie tvořivosti II.* Plzeň: Dům techniky ČSVTS, 1986.

BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte.* 1. vyd. Praha: Portál, 1995. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-035-9.

ČAPKOVÁ, D., MIŠURCOVÁ, V. (ed.). *O estetické výchově nejmenších.* 3. dopl. a uprav. vyd. Praha: SPN, 1978. Odborná literatura pro učitele.

HLAVSA, J. *Psychologické metody výchovy k tvořivosti.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Knižnice psychologické literatury.

HLAVSA, J. *Psychologické problémy výchovy k tvořivosti.* Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. Knižnice psychologické literatury.

HOLEŠOVSKÝ, F. *Základní problémy výchovy k tvořivosti: (příruční kniha pro učitele).* 1.vyd. Praha: Krajský pedagogický ústav, 1975. Na pomoc pedagogické praxi (Krajský pedagogický ústav v Praze).

KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost=kreativita.* Praha: Univerzita Karlova, c1998. ISBN 80-85899-52-3.

KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost: techniky a cvičení.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-1652-7.

KUPKA, J., ČADOVÁ, H. *Kamarádka příroda. Úvod do environmentální výchovy v mateřské škole.* Pedagogická fakulta Ostravské univerzity. Ostrava: 2004. Dostupné na WWW: <http://www.osu.cz/fpd/kpa/dokumenty/uvod_environmentalni.pdf>

LOKŠOVÁ, I. *Tvořivé vyučování.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2003. Výchova a vzdělávání. ISBN 80-247-0374-2.

MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1880-1.

MIŠURCOVÁ, V., FIŠER J. a FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Knihy pro rodiče (SPN).

NÁDVORNÍKOVÁ, H. *Rozvíjíme vnímání a tvořivost dětí: dítě a jeho psychika - poznávací schopnosti a funkce*. Praha: Raabe, c2014. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-163-2.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

PETROVÁ, A. *Tvořivost v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 1999. ISBN 80-86226-05-0.

SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK, J. a ELIÁŠOVÁ, S. *Dívej se, tvoř a povídej!: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0876-1.

STREJČKOVÁ, E. *Děti, aby byly a žily*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005. ISBN 80-7212-382-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

WITT, R. *Vnímejme přírodu všemi smysly: metodická pomůcka pro smyslové vnímání přírody*. 2. vyd. Překlad Hana Kulichová. Horní Maršov: SEVER, c2008. ISBN 978-80-86838-25-0.

ZELINA, M. *Rozvoj tvorivosti dětí a mládeže*. 1.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1990. Pedagogická a psychologická literatura. ISBN 80-08-00442-8.

ŽÁK, P. *Kreativita a její rozvoj*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004. Business books (Computer Press). ISBN 80-251-0457-5.